

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

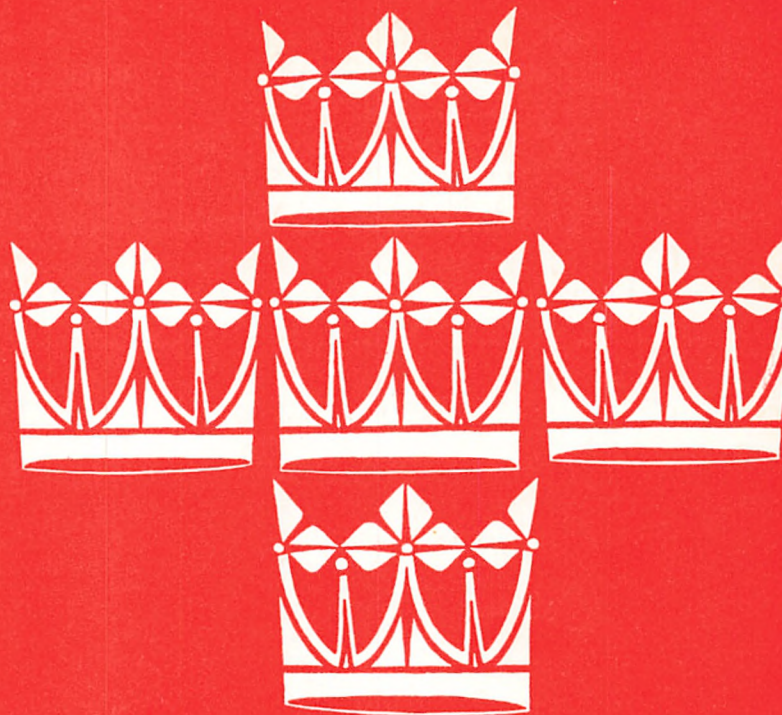
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

HERALDISK TIDSSKRIFT

Titelsider og indholdsfortegnelse til Bind 4 = nr. 31-40	1-8
Erik Spens: Några vapentörvanskningar och om en släkts vapen, namn och ursprung. Ett släktforskningsförsök	453
Heraldica varia	470
Åke Thott: Ätten Thotts vapen	472
Heraldisk litteratur siden sidst	475
Register til nr. 31-40	483

HERALDISK
TIDSSKRIFT

HERALDISK TIDSSKRIFT

BIND 4 = NR. 31-40

Redigeret af

O. H. M. baron Haxthausen

Udgivet af

SOCIETAS HERALDICA SCANDINAVICA

Heraldisk Selskab · Heraldiska Sällskapet · Heraldisk Selskap

KØBENHAVN 1975-1979

Indhold

Henvisningernes form, f. eks. »38/390«, angiver både *hæftet* og *siden*. For dem som lader Heraldisk Tidsskrift indbinde, har altså kun det sidste tal interesse. Alfabetiseringen er efter norsk-dansk rækkefølge med »å« sidst, efter »æ/ä« og »ø/ö«.

Register til Bind 4 = nr. 31-40	40/483
Fortegnelse over illustratorer	40/500

ARTIKLER/UPPSATSER/NOTITSER

Achen, Sven Tito: En genopdaget dansk adelslægt	31/19
- : Kongres i München	31/25
- : Heraldik bag Jerntæppet	31/26
- : En svensk doktordisputats om Bergshammar-Våbenbogen ..	32/57
- : Lopes de Haro	33/123
- : Nye kommunevåbener i Grønland	34/153
- : Nye kommunevåbener i Danmark	34/155, 38/376
- : Min vej til heraldikken	35/250
- : Sir Harold Wilsons våben	36/298
- : Heraldik i Hellas	37/342
- : Finsk heraldik i nutiden	37/351
Bankeström, Sven: Medeltida begravningsvapen i Kristdala kyrka ..	31/33
Barnekow, Hans: Skånska Provinsiallogens vapensköld	38/392
Bartholdy, Nils G.: Suverænitetssymbolikken i det store danske kongelige våben og dens kulturhistoriske baggrund	33/127
Bjerg, Hans Chr.: Grønlands våben	31/39
Bondesen, Peter: Frederik II's rigsvåben fra ca. 1563	36/279
Brandt, Mogens S.: Den negligerede Bogense-slægt - og to til	34/194
Bratbak, Bjørn: Etatsemblet for Oljedirektoratet	38/397
Cappelen, Hans A. K. T.: Ski og kors i Skiens byvåben	32/94
- : Gleder og savn i nyere heraldiske håndbøger	39/405
Croneborg, Rutger: Något om svensk adelig heraldik under den senere karolinska tiden	31/9
- : Försök til karaktäristik av svensk heraldik under frihetstiden ..	33/105
- : Något om heraldiska former, symboler och attribut i svenska adelsvapen under gustavianska tiden samt århundradet efter 1809	37/321
Degerman, Henrik: Vase och grönvita färger	31/22
- : Ny lagstiftning om finska kommunvapen	36/299
- : Flaggrevidering och vapenfastställelse. Ny lagstiftning i Finland	38/366
Gulløv, Hans Christian: Et blysignet fra Grønland	34/196
Hansen, Charles M.: Hjort og slange i våbenet	37/305
Haxthausen, O. H. M.: Skobe-våben i Mygdal?	31/31

Haxthausen, O. H. M.: Dåbsfadet i Ønslev kirke	31/53
- : Dronning Margrethe i heraldisk klædedragt	32/69
- : Niels fra Ø	33/119
- : En negligeret slægt	33/124
- : Tretten middelalderlige sigilstamper	36/267
- : T-shirts er sagen	37/341
- : Løven og vildmanden på Glimmingehus	40/470
Haystrup, Helge: Hjorten med slangen endnu en gang	38/396
Hedberg, Carol: Gustaf von Numers in memoriam	38/387
- : Ahti Hammar	39/426
Hiort, Esbjørn: De sjællandske landsdommeres våbenskjolde i Sct. Bendts kirke i Ringsted	32/75
- : Skjoldefrisen i Ringsted — og de manglende våbener	36/285
- : Slægten Nissens hjortevåben	38/362
Holm, Paulus: Et halvsekels heraldikk i Norge	32/62
Hougaard, Per: Fortidsdyrkelse og nationalkamp i nogle danske våbener	37/334
Konow, Jan von: Nye kommunevåbener i Sverige	34/174
- : Några nya svenska praktvapen	38/383
Kälde, Bengt Olof: Apertura a sinistra?	31/28
- : Sydafrikanskt biskopsvapen	31/30
- : Svenska Kyrkans heraldik	35/209
- : Birgittinskt corrigendum	38/396
- : Påvlig heraldik	39/416
Nielsen, Ingrid: Ribeborgeres segl 1300-1450	34/177
Pedersen, Christian Fogd: 7. internationale flagkongres	36/299
Prange, Knud: Våbenet i Mygdal kirke og Johannes Degn	33/121
Påhlsson, Leif: Om Sotenäs kommunvapen	39/447
- : Ny Garter King of Arms	39/447
- : Ny Wien-kongres	39/448
Raneke, Jan: Svenskt medeltidsvapen tinkurdokumenterat på tyskt klaffbord	36/277
Scheffer, C. G. U.: Svensk heraldik i den akademiska under- visningen, i dissertationer och i den populärvetenskapliga litteraturen under 1700-talet I-II	32/63, 36/257
- : St: Barthélemy, en korall i svenska kronans besittning	37/312
- : David Friefeldt (1889-1978)	38/390
Schlyter, Hans: Primavera i november	31/28
- : En heraldisk røkpipa	33/114
- : Gustav Vasas gravmonument i Uppsala Domkyrka	36/273
- : Nye kummunevåbener i Sverige	38/379
Skoglund, Lars-Olof: Nye kommunevåbener i Sverige	34/167
Smidt, Claus M.: Heraldik som arkitekturhistorikerens hjælpevidenskab	31/28
Spens, Erik: Om örners flykt m. m.	38/372
- : Några vapenförvanskningar och om en släkts namn, vapen och ursprung. Ett släktforskningsförsök	40/453

Tennberg, Bo: Heraldisk stol	33/123
- : Nye kommunevåbener i Finland	34/160
- : Grammatik för blasonering	34/198
Thott, Åke: Predikstolen i Torrlösa kyrka	40/471
- : Ätten Thotts vapen	40/472
Trætteberg, Hallvard: Norsk kommunal heraldik. Heraldiske prinsipper fulgt siden 1930	34/162
- : Nye kommunevåbener i Norge	34/163
Törnquist, Leif: Regionala vapen som motiv i svenska fälttecken vid tiden för Stora Nordiska Kriget	38/353
Verwohlt, Ernst: Turneringer og ridderspil i Norden	39/429
Warnstedt, Christopher von: Den ofrälse privatheraldiken	34/185
Weston, Geoffrey: Heraldik på spillekort	37/314

RECENSIONER/ANMELDELSER

Achen, Sven Tito: <i>Symboler omkring os</i> (Per Hougaard)	33/147
Achen, Sven Tito: <i>Heraldikkens femten glæder</i> (Hans Schlyter) ..	40/481
<i>Arte et Marte</i> (redaktøren)	31/49
Bartholoni, Fernand: <i>Guide du blason</i> (Sven Tito Achen)	33/139
Boesch, Paul: <i>Heraldische Holzschnitte/Gravures héraldiques sur bois</i> (Sven Tito Achen)	33/142
Bolvig, Axel: <i>Billeder — sådan set</i> (Sven Tito Achen)	31/49
Brault, Gerard J.: <i>Eight Thirteenth-Century Rolls of Arms in French and Anglo-Norman Blazon</i> (Hans A. K. T. Cappelen) ..	33/151
Briggs, Geoffrey: <i>National Heraldry of the World</i> (Sven Tito Achen)	33/143
<i>Burke's Royal Families of the World I. Europe and Latin America</i> (red.)	37/344
<i>Cahiers d'héraldique II</i> (Sven Tito Achen)	34/205
Cernovodeanu, Dan: <i>Stinta si arte heraldica in Romania</i> (Sven Tito Achen)	40/478
Cernovodeanu, Dan: <i>Bibliografia heraldicii romanesti</i> (Sven Tito Achen)	40/479
Dennys, Rodney: <i>The Heraldic Imagination</i> (Sven Tito Achen)	34/202
Ekdahl, Sven: <i>Die »Banderia Prutenorum« des Jan Dlugosz — eine Quelle zur Schlacht bei Tannenberg 1410</i> (Nils G. Bartholdy) ..	39/450
<i>Elvin's Handbook of Mottoes</i> (red.)	33/150
<i>Finsk Heraldik i Nutiden</i> (Sven Tito Achen)	37/351
Galbreath, D. L.: <i>Manuel du blason</i> (Sven Tito Achen)	38/404
Heim, Bruno B.: <i>Heraldry in the Catholic Church</i> (Sven Tito Achen)	40/475
<i>Hilfelings skaanske tegninger</i> (Sven Tito Achen)	36/302
Humphery-Smith, Cecil: <i>Anglo-Norman Armory</i> (red.)	39/449
<i>Joachim Weller, guldsmed i Holstebro</i> (red.)	38/402
<i>Johann Siebmachers Wappen-Buch</i> (red.)	33/144
<i>Kaiser Heinrichs Romfahrt. Die Bilderchronik von Kaiser Heinrich VII und Kurfürst Balduin von Luxemburg 1308-1313</i> (Hans Schlyter)	40/475

Kalender över ointroducerad adels förening (red.)	36/304
Killick, Brian: <i>The Herald's</i> (Sven Tito Achen)	31/52
Knorring, Friherre Gotthard von: <i>Vårt släktvapen — en återblick på det Knorr-Knoringska familjevapnets tillblivelsehistoria</i> (red.)	37/346
Leonhard, Walter: <i>Das grosse Buch der Wappenkunst. Entwicklung. Elemente. Bildmotive. Gestaltung.</i> (Sven Tito Achen)	34/207
<i>Les ordres nationaux de la Finlande</i> (Nils G. Bartholdy)	34/199
Liungman, Carl G.: <i>Symboler — västerländska ideogram. De icke-ikoniska grafernas semiotik</i> (Sven Tito Achen)	33/141
Louda, Jiri: <i>Moravska cirkevni heraldika</i> (Sven Tito Achen)	40/479
Løvenskiold, Herman L., og Axel Løvenskiold: <i>Slekten Løvenskiold gjennom 300 år i Norge</i> (red.)	31/51
Marks, Richard, og Ann Payne: <i>British Heraldry from its Origins to c. 1800</i> (red.)	38/403
Mode, Heinz: <i>Fabulous Beasts and Demons</i> (Sven Tito Achen)	36/300
Moncreiffe of that Ilk, Sir Iain, og Don Pottinger: <i>Simple Heraldry, cheerfully illustrated</i> (Sven Tito Achen)	40/477
Mølbjerg, Hans: <i>Idé-åbninger gennem billeder</i> (Sven Tito Achen)	36/303
Neubecker, Otfried, og Wilhelm Rentzmann: <i>Wappen-Bilder-Lexikon</i> (red.)	33/149
Nissen, Harald, og Gunnar Stavestrand: <i>Det Kongelige Norske Videnskabers Selskabs store og lille segl</i> (Per Hougaard)	34/199
Olsson, Jan-Eric: <i>Vapensköldar i Eksjö stad</i> (Sven Tito Achen) ..	37/348
Pastoureau, Michel: <i>Les armoiries</i> (Sven Tito Achen)	34/204
Pedersen, Christian Fogd: <i>Alverdens flag i farver</i> (Sven Tito Achen)	40/481
Pinches, J. H. og R. V.: <i>The Royal Heraldry of England</i> (red.) ..	31/51
Prange, Knud: <i>Heraldik og historie</i> (red.)	37/343
Rabbow, Arnold: <i>Braunschweigisches Wappenbuch. Die Wappen der Gemeinden und Ortsteile in den Stadt- und Landkreisen.</i> (Sven Tito Achen)	37/347
Raneke, Jan: <i>Bergshamarvapenboken — en medeltidsheraldisk studie 1-2</i> (Sven Tito Achen)	32/57
<i>Recueil du 11e Congrès International des Sciences Généalogique et Héraldique</i> (red.)	31/50
Riber, Hermann Regner: <i>Hollenderbyens Bomærker. St. Magleby's gårde, deres indretning og ejerforhold</i> (Allan Tønnesen)	33/148
Scheibelreiter, Georg: <i>Tiernamen und Wappenwesen</i> (Sven Tito Achen)	36/301
Schrot, Martin: <i>Wappenbuch des Heiligen Römischen Reiches und allgemainer Christenheit in Europa</i> (Bengt Olof Kälde)	38/399
<i>Signaler og Symboler</i> (Sven Tito Achen)	36/303
<i>Skandinavisk vapenrulla</i> (red.)	33/152
Smith, Whitney: <i>Flags through the Ages and across the World</i> (Sven Tito Achen)	34/200
Stigell, Anna-Lisa: <i>Kyrkans tecken och årets gång. Tideräkningen och Finlands primitiva medeltidsmålningar</i> (Sven Tito Achen) ..	33/145
Strecchini, Livio Catullo: <i>Notes on the Relation of Ancient Measures to the Great Pyramid</i> (red.)	31/30

Indholdsfortegnelse

<i>Svenska släktkalendern</i> (Leif Pålsson)	39/449
Thiset, A.: <i>Skaanske By- og Herredsvaaben i den danske Tid</i> (Per Hougaard)	36/302
Thiset og Petersen: <i>Danske adelige sigiller fra det 13. til det</i> <i>17. århundrede</i> (Nils G. Bartholdy)	37/349
Thorbjørnsen, Lis, og Bent Windeløw: <i>Hun & han symbolik</i> (Sven Tito Achen)	40/477
Ursin, J.: <i>Kristne symboler. En håndbog</i> (Per Hougaard)	33/148
Veddeler, Peter: <i>Die lippische Rose</i> (Sven Tito Achen)	40/479
Volborth, Carl Alexander von: <i>Das Wappen. Stil und Form</i> (Sven Tito Achen)	37/348
Vries, Ad. de: <i>Dictionary of Symbols and Imagery</i> (Sven Tito Achen)	33/140
<i>Vaaben-Konsten</i> (Ole Rostock)	37/346
Waltz, Jean-Jacques: <i>L'art héraldique en Alsace</i> (Sven Tito Achen)	34/203

Några vapenförvanskningar och om en släkts namn, vapen och ursprung

Ett släktforskningsförsök

av Erik Spens

I »The Surnames of Scotland. Their Origin, Meaning and History« (New York 1946) av George F. Black redovisas Spence och Spens som ett namn med olika stavningsformer. Det är fråga om ett ord som skall härledas från latinets *dispendere* (dis = ut och pendere = väga) och detta ord skulle avse ett rum eller utrymme, varest viktualier eller liknande förnödenheter förvaras, men också en person som arbetar i en sådan lokal eller förestår ett dylikt forråd. Black har följande definition: »From the office of custodian of the lairder or provision-room«. Enligt denna tolkning bör detta yrkesnamn kunna bäras av ett flertal släkter, som sinsemellan inte behöver vara befryndade. I princip synes dessa släkter böra vara av skotskt eller av engelskt ursprung.

I det följande skall emellertid göras gällande att det finns anledning att skilja mellan de två namnformerna Spence och Spens och att i vart fall släkten de Spens-Spens, bestående bl. a. av nedan angivna grenar, har i fråga om namnet en annan språklig bakgrund än vad ovan sagts och är en till Skottland invandrad släkt. I argumenteringen kommer att ingå en granskning av de vapen de olika grenarna har fört. Dessa gre-

nar och deras vapen skall därför här först presenteras.

Den skotska »Balladen om Sir Patrick Spens«, som är översatt till ett flertal språk, berättar om den resa prinsessan Margareth, dotter till Alexander III, företog jämte ett stort bröllopfölje 1281 till Bergen, där hon blev gift med Erik Magnusson, kung i Norge 1280-1299. Sir Patrick, som på hemresan förläste med sitt skepp, bör betraktas som en historisk person och har ansetts vara den förste till namnet kände medlemmen av släkten Spens. Men det genealogiska sambandet mellan honom och andra medlemmar av släkten är inte känt.

Den äldsta grenen av släkten anses vara Spens of Lathallan, känd sedan 1296, då Henry och Nicol de Spens underkastade sig Edward I av England och undertecknade »Rag Men Roll«. Denna gren är redovisad av Sir Robert Douglas i »The Baronage of Scotland« (1798). Egendomen Lathallan, som grenens huvudmän innehaft som feodalt baroni, är belägen i Fife. Inte långt från Lathallan och nära staden Craill ligger egendomen Wormiston, feodalt baroni för en annan släktgren. Den tredje grenen — Spens of Bodham — har fått sitt namn efter en medel-

tidsborg, nu i ruiner, belägen söder om Peterhead. En fjärde gren, kanske egentligen en familj, är Spens of Condi. Egendomen Condi är belägen i grevskapet Perth.

Nu angivna, enligt traditionen sinsemellan befryndade släktgrenar anses inte ha något samband med den i Rietstap redovisade Spenssläkten från Bois-le-Duc i Brabant-Septentrional, d.v.s. den sydligaste av de nederländska provinserna («D'azur à deux épées arg., granier d'or, passés en saut., cant. de quatre étoiles du sec.»). Beträffande andra grenar — t.ex. de Spens-Spens och Spensenius-Spenser, båda i Finland och den förstnämnda tidvis även i Ryssland — är vapen ej kända och de är därför i detta sammanhang utan intresse.

I uppsatsen ges exempel på »romantiserade« vapen men också på vapenförändringar som tillkommit av andra orsaker. Av intresse i detta sammanhang är skillnaden mellan, å ena sidan, skotsk och anglosachsisk vapenpraxis, enligt vilken två levande personer ej bär samma vapen, samt, å den andra, kontinental släktvapenheraldik. Jämlikhetskravet är väl tillgodosett. Åtskilliga av de i uppsatsen redovisade vapnen i både en- och flerfältsutförande utgör en kombination av fäderne- och modernevapen.

Uppsatsen spänner över en tidrymd om flera århundraden och berör ett flertal länder. Källmaterialet är i stora delar svåråtkomligt. Fråga är vidare om Sir Robert Douglas' nästan 200 år gamla genealogiska forskning skulle visa sig vara tillförlitliga vid en modern källkritisk prövning. Det är därför angeläget att erinra om att uppsatsen i en under-

rubrik betecknats som ett försök. Säkerligen kan ytterligare skäl anföras *pro et contra*.

Innehållet i uppsatsen har i vissa delar redovisats i ett föredrag, rubricerat »de Spens, Despensers, Spencer?«, som hölls vid Västra Sveriges Heraldiska Sällskaps 15-års jubileum den 28 november 1975.

Spens of Wormiston

I en kort artikel »Tre kronor och strumpebandsorden« i denna tidskrift (Band 3, nr 25; 1972) har jag berättat att insignierna till denna orden överlämnades 1627 till Gustaf II Adolf, varvid ett vidlyftigt ceremoniel utvecklades och den engelske kungen Karl I representerades av min svenske stamfar, den skotske feodale baronen och riddaren Sir James Spens of Wormiston. Påföljande år förlänades Sir James svensk friherrlig värdighet. I friherrskapsbrevet blev hans »fadersskjöld« — i fält av guld ett upprättstående rött lejon, överlagt med en svart balk, belagd med spänne av silver mellan två genombrutna spetsrutur av silver — »förmerat« med »vårt riksens vapen«. Detta vapentillägg (blå kanton — »en liten blå gård« — belagd med tre kronor) har betraktats som »insignier« av freden i Knäred 1613 mellan Sverige och Danmark. Två skottar, Sir James och hans styvbroder kammarherren Sir Robert Anstruther fungerade som medlare på uppdrag av den engelske kungen Jacob I. En av tvistefrågorna vid dessa förhandlingar gällde de två rikenas rätt till de tre kronorna.

En i Livrustkammaren förvarad snapplåsbössa (inv. nr 4906) är försedd med Sir James' skotska sköld

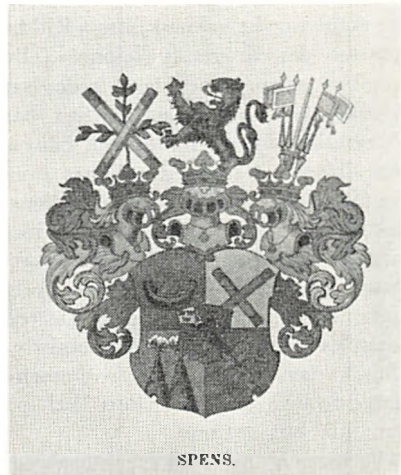
Friherrliga ätten Spens, nr 9
(vapenplåt i riddarhuset)

och »hjälmkrans rött och guld, hjälmprydnad djurhuvud av guld, omgivet av guldstrålar(?)«. Djurhuvudet skall vara ett hjorthuvud med en tolvtaggig hornkrona. Men enligt friherrskapsbrevet skall det röda lejonet »uppstiga af friherrkronan«. I ett avseende har både detta lejon och lejonet i skölden undergått en förändring. Det skotska lejonet har — under påverkan av lejonen i det svenska riksvapnet? — försetts med dubbla svansar å den på riddarhuset uppsatta vapenskölden.

Sir James' sonson Jacob Spens blev 1712 som kungl. råd upphöjd i grevlig värdighet. Den från Verner von Heidenstams »Karolinerna« kände kyrkoherden i Marstrand Fredrik Bagge, som 1677 under pågående gudstjänst drogs ner från predikstolen av Gyldenlöwes soldater, när han läste förbön för svenska kungahuset, utgav 1713 »Mellificium Evangelium« — »Förklaring öfver

alla Sön- Helg- och Apostla-Dagarnas vanlige Evangelier« — dedicerat kungen, änkedrottningen och prinsessan Ulrika Eleonora samt »Kongl. Maj:ts samtliga härvarande Råd« med deras »Excellensers Höga Namn och Vapen«. För Jacob Spens redovisas det friherrliga vapnet men balken har nu förvandlats till en (med sälja?) sammanfogad rem. Det har ansetts att denna »rem« skulle symbolisera ett strumpeband och alltså syfta på farfaderns uppdrag att överlämna strumpebandsordens insig-nier till Gustaf II Adolf.

Något grevbrev utfärdades aldrig för Jacob Spens men hans i riddarhusets stora sal uppsatta vapen visar en hjärtsköld med lejonet och de tre kronorna men med balken förvandlad till en rem samt en kvadrerad huvudsköld: fält 1: av guld, vari en röd båt; fält 2: blått, vari två korslagda kommandostavar av silver med ändarna av guld; fält 3: av silver, vari två eldsprutande gröna berg; fält 4: av guld, vari ett

Grevliga ätten Spens, nr 54
(svenska adelskalendern 1903)

rött lejon. Vapnet har i detta skick fastställts bl.a. för hans sonson fältmarskalken greve Gabriel Spens i hans egenskap av serafimerriddare och, i vad avser hjärtvapnet, ytterligare tre generationer senare för landshövdingen greve Harald Spens i hans egenskap av riddare av Carl XIII:s orden.

En svärson till Jacob Spens riksrådet Anton Wrangel af Sauss fick grevlig värdighet 1751. I grevbrevet har tredje fältet fått följande beskrivning: »Det nedra fältet till höger, som är av guld, utvisar det spensiske sköldemärket, ett mot höger upprest rött lejon, bandevis överlagt med en svart rem, som mitt uppå är hopfogad med ett gyllene spänne, varandes i övre högra hörnet av detta fält etc.«.

I senare tid har den nya vapenbilden på nytt missuppfattats och har ansetts föreställa »ett sig stegrande lejon bespänt med en bogsele, å vars draglina synes ett spänne« (1907 års släktalbum). Ätminstone en medlem av släkten har i frimurar-sammanhang betecknats som »Riddaren av det dragande lejonet«. En annan missuppfattning redovisar Rietstap — den svarta balken har förvandlats till ett band, som hänger runt lejonets hals med spännet (»un annulet d'arg.«) som en slags ordensdekoration. I Johan Klebergs »Heraldiskt lexikon« (1919) sägs kortfattat att lejonet är »balkvis överlagt med en rem med sölja«. De två »mascles« finns inte med i beskrivningen men vanligen är »remmen« försedd med ett silverskott hål på var sida om spännet.

Vapnet å Sir James' bössa ger ett klart besked om hans skotska vapen. Men finns det andra skotska

Grevliga ätten Wrangel af Sauss, nr 93
(svenska adelskalendern 1906)

Wormistonvapen? Ett antal lejonvapen, i huvudsak hämtade från »Scottish Armorial Seals« (1904) av W. R. Macdonald skall här förtecknas och i någon mån kommenteras.

1. I ett fall återkommer vapnet med balken belagd med spänne mellan två »mascles«, nämligen 1554 för Mr. David Spens. Sir James Spens' far och yngre bror hette David i förnamn. Även Mr. David bör vara medlem av samma gren.

2. Beträffande nästa något äldre vapen föreligger inte någon tvekan. Vapnet för David Spens of »Wolmerstone« från 1522 har följande beskrivning: »A lion rampant debruised by a bend charged with three mascles«. Av särskilt intresse beträffande detta vapen är en uppgift om cresten: »On a helmet with mantling and wreath a boar's head«.

3-5. Ytterligare två vapen har identisk samma beskrivning beträff-

fande skölden som den sist angivna, det ena från 1533 för Alexander Spens, »one of bailies of Edinburgh«, och det andra från 1550 för John Spens of Maristoun. Ett tredje vapen — från 1593 för Alexander Spens, »the younger, indweller in Tranent« — har också samma beskrivning men med ett frågetecken efter »three«. Med reservation för att inga tinkturer ger stöd för identifieringen bör även dessa tre vapen betraktas som Wormistonvapen.

6. I ett vapen från 1549 för David Spens, »one of the bailies of Dumferline«, finns spännet på balken men de två »mascles« är utbytta mot två »stars«. Skäl talar för att spännet förekommer endast i Wormistonvapen.

7. Hugo Spens var »Principle of St. Salvator College in St. Andrews« och avled 1526. Å hans gravsten är enligt meddelande av nuvarande ägaren av Wormiston House arkitekten Michael Spens (of Craigsanquhar) inhugget följande vapen: »lion rampant charged with a band with 2 buckles in line between 2 lozenges«. Även detta vapen bör vara ett Wormistonvapen.

»The General Armory« redovisar flera Spensvapen med det röda lejonet, bl.a. ett från Branstone vid Aberdeen, men utan angivande av årtal. Det finns därför inte någon anledning att i detta sammanhang närmare behandla dessa vapen.

Den förste kände ägaren av Wormiston hette Laurentius och var 1328 »constable of Crail« (Walter Wood: The East Neuk of Fife). Därefter torde egendomen — genom ett gifte? — ha kommit i släkten Spens' besittning. Ett testamente, upprättat av Mr. David Spens, enligt Sir Robert

Douglas andre son till John Spens »fifth of Lathallan«, och 1513 »principle Rector of the University of St. Andrews«, tyder på nära släktskap mellan Wormiston- och Lathallangrenarna.

Enligt traditionen finns ett samband mellan Wormistongrenen och släktgrenen Spens of Kames. Egendomen i fråga är belägen å ön Bute vid Skottlands västra kust. Denna släktgren, som alltså fortfarande lever kvar, vars genealogi är ofullständigt utredd, framträder i mitten av 1400-talet som »servitors of the Royal House«. Av gammalt hade Stuartätten stora besittningar å ön, bl.a. Rothesay. Å ett silverunderlägg, tillhörigt arkitekten Michael Spens, är graverat en rutsköld: av guld, varit ett rött uppstigande lejon, överlagd med svart balk, belagd med spänne mellan två spetsrutor av silver, allt inom en svart bård. Å underläggets nedsida är graverat: »Mrs. General Spens«. Underlägget har alltså tillhört hustrun till generalen John Spens of Stonelaw (1756-1821), som tillhörde Kamesgrenen. »The General Armory« redovisar samma vapen från 1819 men med en blå bård.

Från Kamesgrenen härstammar troligen de två »Orcadian families« Spens of Scapa och Spens of Skelday samt Shetlandssläkten Spence of Uyea. I sistnämnda släktgren bär en familj namnet Neven-Spence. Huvudmannen för ett kvadrerat vapen — i första och fjärde fälten av guld det röda lejonet inom svart bård. »The General Armory« redovisar för Shetlandsgrenen två enfältsvapen med lejon och bård i nyssnämnda tinkturer, det ena (»granted 1788«) med fyra spännen å bårdens och båda med ett ankare i cresten.

Den sista kända, »in a Scandinavian language« upprättade handlingen på Shetlandsöarna är dagtecknad den 18 december 1607. Villem Monson och Sören Spens hade gjort smöraffärer och den förstnämnde bekräftade att han var skyldig Sören Spens 9½ daler att betalas till »kommendes sommer«. Skuldebrevet är återgivet av John Geibel i »The viking legacy« (1971) men i den engelska översättningen har borgenärens namn »rättats« till Spence. Sista meningen i skuldebrevet bör ej undanhållas läsarna: »Till yttermere vittnesbörd (Thyll otter merre vinner board) sätter jag mitt sedvanliga märke härunder etc.«. I översättningen har denna mening fått följande lydelse: »With 8 men as witnesses I set my customary mark here under etc.«.

En annan medlem av Wormistongrenen utvandrade i mitten av 1400-talet til Frankrike, där egendomens namn förvanskades till »Vous Mettin«. Två av hans söner tillhörde franske kungens skotska bågskyttegarde. Släktgrenens personbestånd finns redovisad fram till den stora revolutionen. Efter några generationer sker en uppdelning i grenar med skiftande namnformer — d'Espens de Villefranche, d'Espence de Plomblain och Despence de Railly. Besläktad med dessa grenar är Despence de Billy, »gentilshommes du Bourgogne«. Den genealogiska uppställningen (Bibliothèque Nationale; Cabinet des Titres) är försedd med en vapensköld under en fembladig krona. Skölden visar i blått fält en tax (»un basset d'or«), som balanserar stående på en upprest sädeskärve (»à la gerbe liée de gueule aux socle de sinople«) och däröver

en liggande halvmåne. En konsulterad kynolog förklarade genast att en sådan svans får en tax inte ha. Hemligheten med taxens balansnummer var inte svår att avslöja. Taxen är rätteligen en vinthund som i ett elegant språng hoppar över kärven (»D'azur à une gerbe d'or surmontée d'un lévrier courant du second colleté du meme le tout accompagné en chef d'un croissant d'argent«; Rietstap: Armorial général, Supplement IV). Samma vapen för släkten Desnos i provinsen Maine men något genealogiskt samband med denna släkt är inte känt.

Samma arbete redovisar vapen för den medlem av släkten som gjort sig mest känd, nämligen rektorn för universitetet i Paris Claude d'Espence, född 1511 i Chalons-sur-Marne: »Ecartelé: Aux 1 et 4 de gueules à trois chevres d'or, l'une sur l'autre; Espence; — — —«. Andra och tredje fälten redovisar vapen för släkten Jouvenel des Ursins, vilken släkt hans mor tillhörde. Namnet är i regel latiniserat till Espenceaeus. Han spelade en framträdande roll i de sammanjämkande »colloquier« som ägde rum mellan hugenottkrigen men avled 1571 och kan inte beskyllas för anstiftan av vad som hände Bart-holemeinatten påföljande år.

Spens of Bodham (der goldene Löw)

Om denna släktgren finns i Skottland endast spridda genealogiska uppgifter och tydligen betraktas den som utgången i detta land. I den svit som följde Elisabeth Stuart till Pfalz efter hennes förmäling 1613 fanns flera skottar och bland dem John Spence. Gissningsvis har han följt fursteparatet till Böhmen och ef-

ter det olyckliga slaget vid Vita berget 1620 med resterna av den slagna hären undkommit till Schlesien. Omkring 1660 framträder här ett par familjer Spens von Booden och i ett flertal attester intygade 1671 kammarherren och översten greve Jacob von Leslie, översten Patrizius von Gordon, överstelöjnanten Robert von Gordon, översten baron Franziskus de Hay von Degaltie m.fl. att Albrecht Spens »aus das uralten schottischen Hause Booden stammt und das er von väterl. und mutterl. Seite von altenadeligen Linien entsprossen ist«.

Drygt hundra år senare eller 1781 blev en medlem av släkten upphöjd i friherrlig värdighet. I friherrebrevet har vapnet fastställts enligt följande: »einen aufrecht stehenden blauen Schild, worinnen ein aufgerichteter rechtsstretender Löw mit ausgeschlagener Zunge und über sich geworfenen dopelten Scheif; über den Löwen liegt von das Schildes hinten untern bis in das vordere obere Eck ein rother Balken mit drey brennenden eisernen Granaten. Den Schild deket eine freyherrlichen Krone und auf solcher stehet ein rechtsgewendeter ofener, gekrönter Turniershelm über welchen der vordere Theil des schon beschriebener Löwens zur Rechten hervorraget«. De »eisernen Granaten« är enligt friherrebrevets vapenmålning svarta.

Siebmacher redovisar den friherrliga ätten med hemvist i den österrikiska och den preussiska (Der abgestorbene Adel) delen av Schlesien samt i Böhmen. Men vapenbeskrivningen är inte i alla delar rätt återgiven — lejonet är konsekvent »gekrönt«, vilket kan tyda på att lejonet i det ursprungliga adliga

Friherrliga ätten Spens von Booden
(friherrebrevet)

vapnet burit krona. De tre »flammande« granaterna är, såvitt avser österrikiska Schlesien och Böhmen, »silberne« men i den preussiska provinsen är det fråga om »drei schwarzen brennenden Bomben«.

Enligt en tradition i släkten skulle hovet i Wien ha missuppfattat det ursprungliga vapnet. Å detta skulle balken (svart?) ha varit belagd med tre röda spetsrutor, vilka efter de berömda böhmiska ädelstena kallats för »granater«. Vissa uppgifter ger stöd för denna tradition.

I efterlämnade, år 1913 avslutade anteckningar har justitieministern friherre Alois Spens von Booden anmärkt att han som ung attaché i universitetsaulan i Bologna, i vilken sedan medeltiden adliga studenter brukade hänga upp sina vapen, »das Spenssche Wappen gefunden«. Enligt anteckningarna förefaller det som om vapnet huggits i sten. Vissa efterforskningar har ägt rum men har

inte gett resultat. Drygt 5000 vapen — kanske även skandinaviska vapen — torde ha funnits men några hundra av dem skall ha förstörts i samband med strider vid tyska arméns återtag under andra världskriget. Det omnämnda vapnet bör ha tillhört Johann Josef von Spens, om vilken det uppges att han »continuirte« sina studier i Liegnitz och 1715 höll sin »Doctordisertation« vid denna »Ritterakademie« samt senare omkring 1750 bosatte sig i Ungern.

Släktanteckningar har även förts av Landesoberbaurat Dr. techn. friherre Heinrich Spens von Booden åren 1916-17. Han skriver om »eine nach damaligen (1781) Anschauungen rühmliche Einführung von brennenden Granaten statt der früheren uralten Schnallen oder Rautensteinen«. Men det »einzige Dokument« han i detta sammanhang kan åberopa är ett »Ringsiegelwappen des Ritters Siegmund Spens von Booden in der Briefe an Baron Sedlinsky vom J. 1704, wo ein Querbalken oder auch ein Querband angesprochen werden kann, worauf 3 rautenähnliche Geschmeide oder Schnallen angebracht sind«.

Det kan naturligtvis ifrågasättas om spetsrutorna ursprungligen varit röda. Det har ju hänt förr att rodande silver föranlett tinkurförändring. Släkttraditionen har emellertid gett en sentida medlem av släkten — Monsignore Dr. Johannes Freiherr Spens von Booden, Domherr von St. Stephan in Wien (1885-1958) — anledning att i sitt vapenexlibris inte belägga balken med de krigiska granaterna utan med tre spetsrutor.

Någon säker vapenbild beträffande denna gren tycks inte finnas i

Skottland. Bodham- och Wormistongrenarnas lejonvapen måste ge i stort sett samma sigillavtryck. Något sigill med ett krönt lejon finns inte.

Några ord skall tilläggas om den från Skottland utvandrade grenens namn i senare tid och om dess geografiska utbredningsområde. Emanuel Spens von Booden — bror till Alois Spens och ägare till godset Roppitz, beläget ej långt från den mellan Polen och Tjeckoslovakien delade staden Teschen, samt den siste av den äldre grenen — adopterade 1926 sin systerson översten greve Hermann von Kuenburg, som efter adoptionen »führt den Namen Graf von Kuenburg-Spens« och som avled barnlös 1942. Heinrich Spens liksom Johannes Spens tillhörde den yngre, till Böhmen utflyttade grenen. Den äldre grenen kan hänföras till begreppet »stortyskar« under det att flertalet av den yngre grenen blev »böhmska patrioter«. Släktmaterialet för

Vapenexlibris för: Monsignore Dr. Johannes Freiherr Spens von Booden, Domherr von St. Stephan in Wien.

sistnämnda gren är till stor del skrivet på tjeckiska språket. Medlemmarna av den yngre i Tjeckoslovakien bosatta grenen bär efter denobilisering namnet Spens-Booden. Den nuvarande huvudmannen dr. jur. Karel Spens är född den 12. augusti 1914 i Sarajevo. Hans far var officer vid ett bosniskt jägarregemente, som senare ingick i den segerrika »Heeresgruppe v. Mackensen«, och är avmålad i fältuniform med röd fez och krigsdekorationer, bl.a. tyska järnkorset och turkiska »järnhalmånen«.

*Spens of Condi m. fl.
(the boar heads)*

Man kan nog utgå ifrån att Maria Stuart under sin tid i Frankrike träffade Claude d'Espence, som i stor omfattning samarbetade med hennes morbror kardinalen av Lothringen och som senare inför franska hovet i Notre Dame höll mässan över hennes mor. Det är emellertid osäkert om Maria Stuart insåg att släktskap förelåg mellan universitetsrektorn i Paris och Master John Spens of Condi, som var »the Queen's Advocate« och i denna egenkap på hennes uppdrag utförde åtalet mot reformatorn John Knox. Som en av de ansvariga för mordet på Darnley har — å anslag, som uppsattes i Edinburgh den 16 februari 1567, en vecka efter mordet, — angetts »black Mr. John Spens, who was the principle deviser of the murder«. Men det har också sagts att »Black John Spens och Mr. John Spens of Condie were not necessarily identical« (C. W. T. Omund: Lord Advocates of Scotland).

För Master John redovisar »Scottish Armorial Seals« följande vapen från 1566: »On a chevron between three boar heads erased, a thistle slipped and leaved«. Från samma arbete bör också återges beskrivningen av vapnet för Marion Spens, »wife of James Bellendone of Spittel«, från 1594: »A chevron between three (wolf?) heads erased«. En annan (?) Marion (Mariote) Spens hade 1560 följande vapen: »On a chevron between three boar heads erased, a cinquefoil«. Beträffande detta vapen är antecknat: »Seal used by John Spens of Condie«. Från 1594 finns även ett vapen för Thomas Spens of Condi. »Three (?) boar heads erased with an ermine spot at fess point«.

Egendomen Condi är belägen i södra delen av grevskapet Perth, nära gränsen mot grevskapet Stirling. I norra delen av Fife vid Loch of Lindores ligger den under någon eller några generationer Spensägda egendomen Berryhole (Berryhill). Även för Spens of Berryhole har angetts ett galthuvudvapen — »a boar's head erased between two barrulets« — eller i en annan version: »Ar. a boar's head erased sa. betw. two bars gu.« (The General Armory). Spens of Berryhole har ansetts »stated to descend from Lathallan«. I huvudgrenen finns också exempel på vapen med galthuvuden, vilket skall visas i det följande. Förut har omnämnts ett Wormistonvapen med ett galthuvud i cresten. Men någon teori som sökt förklara varför galthuvudvapnet första gången anlades av en medlem i slakten har inte presterats.

Ett flertal släkter i Skottland för i sitt vapen tre galthuvuden, två

över ett, i olika tinkturer. Ätminstone fem av dem — Cochrane, Elphinstone, Rollo, Swinton och Trotter — för de tre huvudena i förening med en sänkt sparre. Conditiongrenen kan ha samband med någon av dessa släkter.

Spens of Lathallan

Den nuvarande »25th Representor of the Baronial House of Spens of Lathallan« för följande vapen: »Quarterly: 1st and 4th, or a lion rampant gu. within a bordure of the last, charged with eight roses arg., 2nd and 3rd, gyronny of eight, or and sa.«. Beträffande tillkomsten av sistnämnda två fält har Sir Robert Douglas lämnat en förklaring. William de Spens, som 1385 nämns som innehavare av Lathallan, var gift med Isabel, »daughter and heiress of Duncan Campbell of Glen-Douglas, descended of the illustrious family of Argyle«, och, »in consequence of this marriage«, har Lathallangrenen »added to their arms« »the paternal coat of the family of Argyle«. De åtta silverrosorna har en liknande tillkomstshistoria. John Spens »fifth of Lathallan« och nämnd 1489, var gift med Margaret, dotter till Patrick Dunbar of Kilconquahar, »son and heir of George twelfth earl of March«, som enligt Sir Robert inte efterlämnat andra arvingar än »the said Margaret«, I Sir Roberts vapenbeskrivning är lejonet i första och fjärde fälten »surmounted of a band sable, charged with three lozenges argent«.

En dotter till Sir Robert var gift med Thomas Spens och makarna hade två överlevande söner. Från

den äldre av dem — Thomas Spens, »16th in the Barony of Lathallan« — härstammar den nu levande äldre grenen. Den yngre av bröderna — Nathaniel Spens, läkare och president i Royal College of Physicians i Edinburgh samt ägare av egendomen Craigsanquhar i Fife — är stamfar för grenen Spens of Craigsanquhar. Han immatrikulerade ett kvadrerat vapen: i första och fjärde fälten lejonet och bården med rosorna men »in the dexter chief point a heart ensigned with an imperial crown«, d.v.s. Douglasättens krönte hjärta, samt andra och tredje fälten gironerade, »the whole within a bordure or for difference«. Grenen är talrik och vapnet finns i flera brisyrvarianter. Båda grenarna är redovisade i Burke's »Landed Gentry«, senast för åren 1952 och 1969 (vol. 2).

En medlem av sistnämnda gren Sir Patrick Spens, under lång tid ledamot av underhuset, blev 1959 baroniserad. Vårdigheten är ärftlig och innehas nu av hans son. Den kvadrerade huvudskölden i baronvapnet är lika med det förut beskrivna Craigsanquharvapnet men med följande ändring beträffande de två gironerade fälten: »charged of a quarter in dexter chief per band arg. and az.«. Med denna ändring från guld och svart till silver och blått av två strålar avses att markera yngresonshärstamning från Campbellsläkten. Vapenbeskrivningne fortsätter: »over all on an in-scutcheon or, a lion rampant gu. surmounted by a bend sa. charged with three mascles arg., which in-scutcheon is ensigned with the circle of a Lord-Baron's coronet«. Anmärkningsvärt är att Lord Lyon

vid fastställelsen av baronvapnet ersatt de tre »lozenges« — introducerade av Sir Robert Douglas i hans beskrivning av Lathallanvapnet — med lika många »mascles«. Lord Patrick var under kriget Chief Justice for India och i hans vapen är också dexter sköldhållare en elefant. Den andra sköldhållaren — »a mallard wings close« — skall markera hans intresse för fågeljakt.

Lathallangrenarna för i cresten »a heart's head« och ett från Pauli brev till romarna kap. 7:31 hämtat valspråk: »Si Deus, quis contra?« (Om Gud är med, vem är då mot?).

Den kvadrerade skölden kan betraktas som ett resultat av Sir Robert Douglas' genealogiska och heraldiska forskningar. Hans svärson, den förut omnämnde sextonde baronen, immatrikulerade vapen 1764, 1768 och 1780, de två sista gångerna den kvadrerade skölden. Men det första vapnet, också redovisat av Burke, hade ett annat utseende:

Baron Spens, of Blairsanquhar

»Arg., on a band sa. between two boar's heads erased gu., a buckle between two mascles of the field«, d.v.s. ett galthuvudvapen av annat utseende än de förut redovisade.

Under lång tid dessförinnan, närmare ett sekel, saknas uppgifter om Lathallangrenens vapen. En förklaring ligger nära till hands. Första hälften av 1700-talet var upprorens tid, först 1715 och slutligen 1745. Man har jämfört hanoveranarnas sätt att betvinga de Stuarttrogna skotska lairderna och Habsburgs behandling av den böhmiska adeln efter slaget vid Vita berget — i båda fallen blev motståndarna utarmade. Spenssläkten har alltid varit Stuartlojal och en av följderna blev att Lathallanbaroniet gick förlorat. Några vapen blev ej immatrikulerade.

År 1672 immatrikulerade emellertid James Spens, »Writer of Signet« i Edinburgh och enligt Burke yngre son till den elfte baronen, följande vapen: »Or, a lion rampant gu., surmounted of a bend sa., charged with two mascles arg. between them a buckle for difference«. David Spens, brorson till James och slutligen bosatt i Irland, immatrikulerade samma vapen som farbrodern men med en »waved« balk och »with an anchor for his crest«. Fråga är emellertid om risk för personförväxling är utesluten. Bland medlemmarna i släkten Spence of Scapa finns James, »a writer« i Edinburgh, »noticed in 1667 27/3 och 26/6«, och förut har omnämnts två lejonvapen från Shetlandsöarna, båda med ett ankare i cresten.

Helt andra vapen redovisas i »Scottish armorial Seals«. Det äldsta (»indistinct, broken«) — »Barry

of six ermine and blank, in sinister chief a rose (?)« - är från 1425 och tillskrivs förut nämnde William de Spens, död omkring 1432. Men därefter följer vapen som har visst samband med varandra. Ett försök att sammanställa uppgifter i nämnda arbete, »Scottish heraldic seals« och »The General Armory« ger följande resultat:

1. För Hugo de Spens, »steward in that part (Cranschawis) for the Earl of March«, år 1428: »Fretty on a chief dancetté, three cinquefoils«;

2. Samma vapen för samme man (?) såsom »a juror at Reston« bl. a. åren 1426 och 1444;

3. För John de Spens, också »a juror at Reston«, 1434 och 1444 ett mindre komplicerat vapen: »Fretty on a chief, three cinquefoils«;

4. För Robert Spens, »notary public«, »one of the baillies of St. Andrews«, år 1456: »Per pale the dexter fretty, the sinister on an escutcheon a crowned heart, over all a chief charged with three cinquefoils«;

5 och 6. För Thomas Spens, »bishop of Galloway 1451, of Aberdeen 1458«, redovisas två vapen, varav det första: »Quarterly: 1st and 4th: (On two pallets four lozanges, two and two in pale?): 2nd and 3rd: Three martlets«. Det andra vapnet, som är från 1473, visar i första och fjärde fälten: »(Two covered cups?)« Andra och tredje fälten är oförändrade.

Av betydelse för den fortsatta argumenteringen är att nu uppräknade vapen är äldre än förut nämnda vapen.

Hugo de Spens kan inte placeras i Sir Robert Douglas' släktrövis-

ning. John de Spens bör vara äldste son och arvtagare till nyssnämnde William de Spens och hade själv fyra söner, nämligen Alexander, »his heir«, Robert, biskop Thomas och den till Frankrike utvandrade Patrick.

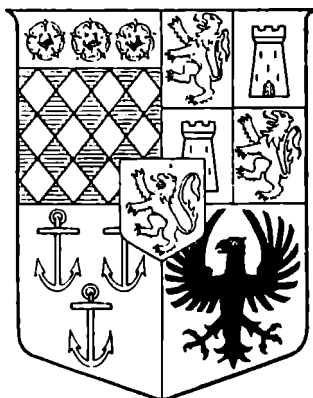
Det krönte hjärtat ger besked om samband med Douglasätten och tre »cinquefoils« ger en misstanke om någon förbindelse med Hamiltonätten. Dessa »cinquefoils« och även »the fretty arms« återfinns med vissa förändringar i det vapen den till Frankrike utvandrade grenen fört. De tre »cinquefoils« har förvandlats till »roses« eller »étoiles«. Skölden i övrigt — »the fretty arms« — har i Frankrike blivit först »losangé« och har därefter förvandlats till »12 losanges«. I ett sigillavtryck är det inte stor skillnad mellan »losangé« och »fretté«. De »four losanges« i biskopens Gallowayvapen bör betraktas som en del av »the fretty arms«.

Patrick Spens, yngre bror till biskopen, utvandrade till Frankrike och var en av de »twenty-four gentlemen, who composed the Scots guards established by Charles VII« 1450. Han gifte sig 1466 i staden St. Sever i Guyenne vid Adour, en biflod till Garonne, med Jeanne de Saulx, feodal arvtagerska till den nära staden belägna egendomen Estignols, och från dem härstammar den franska barongrenen de Spens d'Estignols. Det ursprungliga slottet brändes i mitten av 1600-talet under frondupprorets senare skede (la fronde des seigneurs). Egendomen är omskriven av dess nuvarande ägare författaren baron Willy de Spens i hans självbiografiska arbete »Prin-temps gris« (1974).

Patrick de Spens hade två söner och den yngre av dem Pierre de Spens blev stamfar för en i Bordeaux bosatt gren. De två grenarna är representativa, den äldre med uteslutande officersgenerationer för *noblesse d'épée* och den yngre för *noblesse de manteaux*. De åtta generationerna i den utdöda yngre grenen var jurister och flertalet ledamöter av parlamentet i Bordeaux, d.v.s. provinsens överdomstol. En sonson till Pierre de Spens ärvde sin morbror Pierre de Rostegny de Lancre et de Laage med skyldighet »to make his eldest son, and others who should succeed him in his estate, to bear his name and arms, and to call themselves de Lancre«.

Sir Robert Douglas, som här citerats, ger följande beskrivning av vapnet för den äldre grenen: »Quarterly, 1st and 4th, or, a lion rampant, gules; 2nd, lozengy azure and or, on a chief of the last, three roses gules; 3rd grandquarter, quarterly, 1st and 4th, azure, a lion rampant or; 2d and third gules, a castle tripletower'd argent masoned sable, a coronet befitting his degree. Supporters, two griffins proper«. I ett utförande av vapnet har Sir Robert i fältet med det »tripletower'd castle« placerat en niotaggig (?) krona över slottet. Av den yngre grenens vapen är första, andra och tredje fälten identiska med den äldre grenens vapen, varefter beskrivningen fortsätter: »the 4th grand quarter, azure, three anchors, two and one erected in pale or. Over the shield is placed the coronet of a French marquis, surmounted of a cap of black velvet bordered with gold, and the arms supported with two lions«.

För huvudgrenen har vapnet numera ett annat utseende. Fältet med det röda lejonet är borta och fråga är om det av Sir Robert beskrivna vapnet någonsin brukats. I »Grand Armorial de France« (VI 1949) ges följande beskrivning: »Ecart.; au I, d'az. 12 losanges d'or, 4, 4, 4, au chef d'or ch. de 3 étoiles de gue.; au II, contre-écart. d'az. au lion d'or et de gue. à la tour d'or; au III, d'az. à 3 an cres d'or; au IV, d'or à l'aigle éplyée de sa.; sur le tout, d'or au lion de gue«. Det första fältet skall betraktas som Spensvapnet. Det kvadrerade andra fältet är stammoderns eller baroniets vapen. Hennes släktvapen — lejon av guld i blått fält — har sammanställts med ätten de Castellanes vapen, vilken släkt »donné plus de soixante chevaliers de Malte«. »La grande encyclopédie« torde ge rätt blasonering: »De gueules à un chateau d'or, ouvert, crénelé, et sommé de trois tours de même, maconnées de sable, celle du milieu plus élevée que les deux autres«. De två övriga fälten har hämtats från den yngre

de Spens d'Estignols de Lancre
(et de Laage)

grenens vapen. Den siste av denna gren Pierre de Spens d'Estignols de Lancre, liksom sin far *president à mortier* i parlamentet, gifte sig efter sin hemkomst från revolutionsårens emigranttillvaro i Portugal med änkan efter generalen baron Jean-Baptiste de Spens d'Estignols och adopterade dennes son, från vilken den nu levande grenen härstammar — »c'est pourquoi nous portons les armes du 3em quartier de Lancre, 4em quartier de Laage«.

Men det finns ett äldre enfältsvapen. Enligt »Armorial de Guienne« (1680) skall ha inregistrerats för »Jehann de Spens, écuyer, seigneur Destignols et Onnes« följande vapen: »Losangé d'or et de sinople et un chef d'argent chargé de trois roses de gueules«. Vapnet har registrerats endera för Jean, nämnd 1624, eller för hans son med samma förnamn, nämnd 1657, och har i sen tid betecknats som »the true Spens d'Estignols coat of arms«.

En annan yngre Estignolsgren är Dispens de Floran, som fortlevde i Gascogne 1550-1750 och förde följande vapen: »D'arg. au lion de gue.« Även Bordeauxgrenen de Spens de Lancre är utgrenad och dess yngre utdöda gren de Spens de S:t Colombe, nämnd 1698, förde också ett enfältsvapen: i rött fält två duvor av silver, en över en.

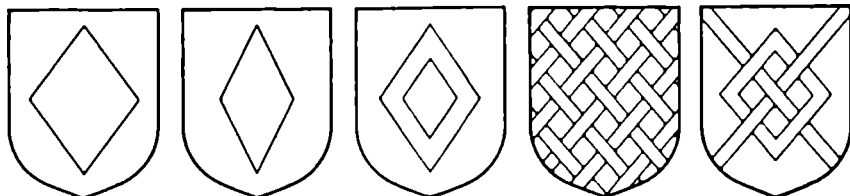
Sistnämnda två vapen är emellertid inte av betydelse för bedömning av frågan om släktens ursprung. Det samma gäller galthuvudvapnen och den franska Wormistongrenens vapen — den hoppande hunden och de liggande bockarna. Det är i fortsättningen endast lejonvapnen och »the fretty arms«, som skall bli föremål för diskussion.

Vapnet som kan tala

Släktens skotska vapen har — i samband med att vapnet för Lord Patrick fastställdes — blivit föremål för utredning av Lord Lyon. Hans uppfattning om släktens ursprung redovisas i ett brev den 14 september 1960 av den kände skotske heraldikern och författaren Sir Iain Moncreiffe of that Ilk: »The Lord Lyon takes the view, and I agree, that the Spens arms clearly demonstrate them to have been cadets of the hereditary Abbots of Abernethy, whose ancestor Hugh was younger son of Gillemichael Macduff, Earl of Fife in 1133. The Fife coat was gold a lion Gules; the Abernethy coat was Fife debruised by a riband Sable; and the Spens coat is Abernethy with three lozenges or mascles charged on the riband, which is therefore widened into a band«.

Riktigheten av den av Sir Iain redovisade åsikten om släkten Spens' agnatiska härstamning från Macduff via Abernethy skall i det följande ifrågasättas. Det är emellertid klart att Lathallangrenen på modernet härstammar från Macduff. John de Spens of Glen-Douglas och (efter faderns död 1433) of Lathallan var gift med Isabel, dotter till Sir John Wemyss of Rires, »progenitor of the earls of Wemyss«. Ätten Wemyss »spring in the direct male line from« Gillemichael Macduff. Sir John förde emellertid inte något lejonvapen utan ett enfältvapen med »a fret«.

Mot Sir Iains uppfattning måste i första hand invändas att det inte är visat att lejonvapnet är släktens primära vapen. I vart fall är inte lejonvapnet släktens äldsta kända vapen. Ett äldre vapen är »the fretty arms« och utgår man i argumen-

Lozenge; fusil; mascle; fretty; the fret.

teringen från sistnämnda vapen kommer man fram till ett annat resultat än vad Lord Lyon har gjort.

I svensk översättning brukar man tala om galler och flätverk, när det är fråga om »fretty arms«. Men en annan betydelse kan tänkas. Med nät avser man i vår tid i första hand ett fiskredskap, d.v.s. ett knutet nät med alla maskor lika stora. Men i äldre tid var nätet också ett ofta använt jaktredskap. Fortfarande används nät vid fågelfångst och dessa nät är också knutna. Nät kan emellertid även användas vid t.ex. jakt på högvilt och har då till uppgift inte att fånga utan att stänga vägen för jagat villebråd. Ett sådant nät bör — i motsats till fångande nät — vara väl synligt. Ett stängande jakt-nät behöver inte ha knutna maskor utan blir med glidande maskor mer töjbart och inte lika lätt sönderrivet som ett nät med knutna maskor. I överensstämmelse med det nu sagda skulle »a fretty arms«, som naturligtvis kan vara »nailed«, kunna utgöra en del av ett jaktnät.

I provencalska språket — de dåtida trubadurernas och hovpoeternas språk — finns ordet »spen«, pluralis »spens«, som väl numera kan anses betyda finmaskigt nät och utgör en fortfarande vid sardiniske använd term: »Chacune des dix pieces qui composent le grand filet appelle 'sardinal'«. Ordet, som också kan

skrivas »espans« eller »espens«, är närmare behandlat bl.a. av Mistral i »Dictionnaire Provençal-Français».

I släkten brukar för utlänningar framhållas att sista s-ljudet i namnet skall vara tonande. Så är däremot inte fallet beträffande namnet Spence. Namnet har i de första generationerna konsekvent skrivits de Spens. En sådan skrivning brukar tyda på att namnet har en geografisk bakgrund eller syftar på bilden i vapnet. Något ortnamn kan det inte vara fråga om.

Det finns andra släkter som kan ha liknande samband mellan namn och vapen. Släkten Spaen i Nederländerna för enligt Rietstap (III) i sitt vapen »trois lozenges«. Om »a fretty arms« kan anses utgöra en del av ett jaktnät, bör »the fret« vara en sammanbindande maska i ett sådant nät. I England är »the fret« ett välkänt vapen och fördes bl.a. av den utdöda normandiska (från Normandiet?) släkten Despenser. Detta från latinets härledda yrkesnamn syftade på släktmedlemmars förmånliga privilegier att förvalta klosteregen- dom. Kan släkten dessförinnan ha haft ett namn, som hade samband med vapnet och lätt förvanskades till det slutliga yrkesnamnet? Vapnet finns i ett flertal brisyrvarianter, bl.a. med en stam belagd med tre stjärnor.

De historiska förhållandena under den tid varom är fråga passar väl för antagandet att släkten Spens är invandrad. Malcolm III (1057-93), erövrade Skottland med engelsk hjälp. Han var gift med en engelsk prinsessa och under honom och hans söner Edgar (1107-17), Alexander (1117-24) och David (1124-53) skedde en omdaning av landets samhällsförhållanden efter engelskt mönster. Engelsk adel av anglosachsisk eller normandisk börd bosatte sig i låglandet, där det medeltida länsväsendet vann insteg.

Sir Iain skrev vidare i sitt förut citerade brev: »Lyon thinks the mascles were derived from the Quincey Earls of Winchester, who were feudal superiors of Craigsanquhar in the thirteenth century«.

Sir Iain torde syfta bl.a. på det vapen som fördes av Roger de Quincey, Earl of Winchester (d. 1264): »Gules, seven mascles conjoined, three, three and one or«.

Men om argumenteringen beträffande lejonvapnet endast gäller Wormistongrenen, kan en annan förklaring tänkas. Förut är sagt att den förste kände ägaren av denna egendom var Laurentius, vilket namn förekommer i Abernethysläkten. Denne Laurentius hade två »granddaughters« och efter honom tillträdde egendomen — efter gifte med en av de två systrarna? — av Duncan Spens. (Walter Wood: *The East Neuk of Fife*; andra uppl.). Till hennes lejonvapen kan ha överförts från hans fädernevapen — »the fretty arms« — en del eller tre »mascles«.

Sir Iain har i sitt brev erinrat om den asylrätt som den mest kände av Macduffsläkten, d.v.s. han som 1057 dödade Macbeth, fick som pri-

vilegium för sig och sina efterkommande och att denna rätt återopats av en medlem av släkten Spens. Uppgiften är riktig men det var fråga om en medlem af Wormistongrenen och asylrätten gällde inte endast agnater utan cognater.

Det kan ligga nära till hands att söka ett samband mellan Wormistongrenens och Bodhamgrenens lejonvapen. Det har sålunda ifrågasatts om inte sistnämnda lejonvapen efter grenens utvandring, kanske under påverkan av Böhmens krönte lejon bytt tinkturer, men det finns en annan förklaring som kan låta lika om inte mer sannolik. Det förefaller som om man inte kan föra Bodhamgrenen längre tillbaka än till 1400-talet. En betydande man under denne tid var biskop Thomas Spens, tidvis Lord Privy Seal. Om honom har antecknats att han var »so much mixed up with public affairs that to give the details of his life would be to write the account of Scottish politics for the time«. Säkerligen var det han som ombesörjde att inte mindre än tre medlemmar av släkten placerades i den franske kungens exklusiva skotska garde. Även andra släktmedlemmar kan ha haft nytta av att ha biskopen »som morbror«. Denne var ju först biskop i Galloway och därefter i Aberdeen. En släkting till honom kan efter ett gifte ha anlagt Gallowayvapnet — i blått fält ett krönt lejon av silver — och däröver en balk belagd med tre »lozenges« eller »fusils« från fädernevapnet. Därefter har han fått följa biskopen till dennes nya stift och erhållit en förmånlig tjänst i Bodham. Men även denna teori kräver ett tinkturbyte — från

silver till guld — och det kan finnas andra förklaringar.

Sammanfattningsvis kan man säga att av släktvapnet »the fretty arms« finns kvar för den franska Lathallangrenen tolv »lozenges«, för övriga Lathallangrenar tre »lozenges« eller tre »mascles« och för Kamesgrenens två »mascles«. I Bodhamgrenens vapen har vad som en gång kan ha funnits — tre »lozenges« eller tre »fusils«? — förvandlats till exploderande granater och beträffande återstående Wormistongrenar finns i den svenska grenens vapen två silverskodda hål i vad som skall före-

ställa ett strumpeband. Men redovisad tolkning av namn och vapen ger anledning att antaga att släkten Spens inte är en skotsk släkt utan har inkommit till Skottland från Frankrike eventuellt via England.

I en underrubrik har denna uppsats betecknats som ett släktforskningsförsök. Men den kan även anses utgöra ett program med riktlinjer för fortsatt släktforskning. Säkerligen finns det läsare som kan bidra med upplysningar och synpunkter. Sådana bidrag mottagas tacksamt.

Summary

The family Spens, former de Spens, is in Scotland known from the 13th century. Many branches are now living in other countries. In this article the family branches and their arms are presented.

In a letter of the 14th September 1960 Sir Iain Moncreiffe has written: »Lord Lyon takes the view, and I agree, that the Spens arms clearly demonstrate them to have been cadets of the hereditary Abbots of Abernethy, whose ancestor Hugh was younger son of Gillemichael Macduff, Earl of Fife in 1133. The Fife coat was gold, a lion Gules: the Abernethy coat was Fife debruised by a riband Sable; and the Spens coat is the Abernethy with three lozenges or mascles charged on the riband, which is therefore widened into a band«.

There can be raised objections to this view. The Fife coat debruised

by a band Sable, charged with mascles was the coat (after a Spens-Abernethy marriage?) for a younger branch, the Spens of Wormiston. It is not proven that in old times the coat with the band charged with mascles or lozenges was the coat for other branches. The lion coat is not the oldest Spens coat. An older arms for the head branch was the fretty arms (= mascles + lozenges?). In the article it is said that a fret can be a part of a hunting net. In the old language in Provence »spen« is the word for a mascle and spens the word for a net. Between the fretty arms and the family name is a connection and this connection gives reason to presume that the family Spens cannot be of Scottish origin, rather the family may have immigrated. To England from some part of France and from England to Scotland?

Heraldica varia

Løven og vildmanden på Glimmingehus

Det er med rystende hånd, at jeg skriver dette. En autodidakt amatør-heraldiker prøver at spille bedrevindende overfor den højeste kunsthistoriske sagkundskab. Har man hørt magen?

Det drejer sig ganske enkelt om hvordan to stenfigurer, en løve og en vildmand på Glimmingehus i Skåne, skal opfattes og samtidig om disse figurers datering.

Årsagen til at jeg skriver dette er, at professor Oscar Reutersvärd i Tomelilla Hembygdsrets Årsbok 1976-1977 har offentliggjort en artikel med overskriften »Vildmannen på Glimmingehus och hans halvbröder i danska riksvapnet«.

I sin artikel går Oscar Reutersvärd uden særlig tøven ind for Jan Svanbergs datering – på stilistisk grundlag – af den stærkt forvitrede vildmand. Den må være fra tiden omkring 1499 da borgen blev opført og, ligesom løven, et arbejde af borgens arkitekt og bygmester Adam van Dören, der samtidig var en habil billedhugger.

Jan Svanbergs tanker om at ideen til vildmanden og løven skulle være hentet fra det danske kongevåben, kan professoren imidlertid ikke acceptere. Han mener, at hverken vildmand eller løve skal opfattes heraldisk, men som symboler for såvel åndelig som fysisk styrke og kraft.

Det er et meget besnærende indlæg med mange vægtige og logisk opbyggede argumenter, og selv om forfatteren flere steder indskyder beskedne forbehold som »jag tycker att min teori« eller »enligt min tankegång«, så lades læseren ikke i tvivl, om at sådan må det altså være.

Jeg er helt enig med forfatteren, i at figurerne ikke kan have direkte relation til det danske kongevåben, men af andre grunde. Sempelthen fordi Glimmingehus ikke var nogen kongelig dansk fæstning. Det var bygherren Jens Holgersen Ulfstads helt private ejendom. Følgelig havde han ingen ret til at smykke sit hus med kongelige attributter, og selv om Jens Holgersen Ulfstads nok var en loyal dansker, tror jeg ikke, vi skal mistænke ham for at have værret nogen hofsnog.

Her forekommer det mig, at Oscar Reutersvärd overvurderer bygmesteren

Adam van Dören's indflydelse på hele byggeriet og tilsvarende undervurderer den robuste folkeligt humoristiske natur som ellers tillægges bygherren Jens Holgersen.

Ved et besøg på Glimmingehus falder det i øjnene, at det overalt vrirler med heraldik. Men det er udelukkende borgens ejeres og deres hustruers våbener vi ser. Fremfor alt – endog gudsfrøyt – er det slægtsstolthed og stræben efter et godt eftermæle, der præger billedet.

Det er med dette klare indtryk fra Glimmingehus, at jeg ikke kan nære mig for at fremsætte en tredie teori om de to stenfigurer.

I 1647 arvede Mogens Rosenkrantz Glimmingehus efter sin far Holger »den rige«. Den 24. august 1651 giftede han sig i Odense med Sophie Andersdatter Billé. I 1654 lod han opføre en ny vestfløj – en kostald. Stalden blev forsynet med en indskriftsten, der nu vist befinder sig på Simrishamns museum. Under parrets initialer læses følgende vers:

Mogens Rosenkrands lod mig bereede
Til oxen i mig at foere og feede
Gud lad den trivis i herrens navn
Både den som selger og köiber til Gafn

Glimmingehus blev i 1675 beslaglagt og Mogens Rosenkrantz døde i 1695 »som en gjerrig særling«.

Jeg tror, at det er Mogens Rosenkrantz og Sophie Billé, der måske samtidig med byggeriet i 1654 har ladet de to figurer opsætte.

Løven er ikke hentet fra det danske kongevåben. Det er for mig at se »Eberstein-løven«, som Rosenkrantz'ernes våben godt 100 år tidligere var blevet »forbedret« med. Vildmanden er heller ikke fra kongevåbenet, men den vildmand der siden 1507 har støttet Billernes våben.

Om Mogens Rosenkrantz iøvrigt lod figurerne opsætte på stenhusets høje trappegavl, tør jeg ikke sige, for på tegninger af Glimmingehus fra slutningen af 1600-tallet ses ingen figurer på taget. Man kunne tænke sig, at de først var anbragt over en port, for senere at være flyttet op på taget.

I indledningen til sin artikel citerer Oscar Reutersvärd professor C. Molbech (1840): »Arbejdet er øiensynlig i en ganske forskellig og raare Stil, end

Sculpturerne over Døren og inde i Huset; og denne underlige Billedstottes (vildmandens) Alder, Betydning og Bestemmelse vil vel altid blive en ikke let opløselig Gaade.

Det er sikkert umuligt at bevise eller modbevise, om gåden hermed er løst; men den er i hvert fald nu blevet anskuet fra en ny vinkel.

Jeg er bestemt ikke »modstander« af symbolik; men jeg tror, man skal være meget varsom med at tillægge personer som Jens Holgersen Ulfstand eller for den sags skyld Mogens Rosenkrantz ønsker om at ville give udtryk for dybsindig og udspekuleret symbolik.

Hætt-

Predikstolen i Torrløse kirke

Torrløse kirke (omkring 2 km öster om Svalöv) är en av de många kyrkor, som nybyggdes vid mitten av 1800-talet, i samband med att den gamla medeltidskyrkan – tyvärr – revs.

Några minnen från den gamla kyrkan finns dock bevarade i den nya, dels predikstolen, dels dc 1952 restaurerade – och delvis rekonstruerade – epitafierna över Sophia Brahes son, Tage Ottesen Thott, kallad »Skånska kungen« (1580-1658), och hans son i 3. giftet, Ove Thott (1626-1666), stamfar för den nu kvarlevande enda grenen av släkten.

Epitafierna har en gång varit uppsatta i det 1614 uppförda och 1863 rivna Thottska gravkoret på södra sidan av Torrløse gamla kyrka. Dc visar båda 32 vapen. De kunde måhända vara värda ett särskilt omnämnande, men här skall endast nämnas att av inskriptionen på det större epitafiet – Tage Ottesens – framgår att det uppsattes 1621 och avsågs bl.a. innebära en särskild hyllning åt hans båda första hustrur, Helvig Rantzau (1589-1611) och Kirsten Urup (1594-1620).

Predikstolen lär ha varit föremål för diskussion och olika meningar skall ha framförts beträffande dess ålder. Här skall heraldiken tagas till hjälp för att lösa denna åldersfråga.

På baldakinen över predikstolen är anbringade fem adliga vapen. Dessa vapen måste ha sammanhang med den, som donerat predikstolen, och kan därmed upplysas om dennas ålder.

I den ordning, som vapnen nu är anbringade, är vapnen från vänster, från

åskådaren sett: Urup, Thott, Gyldenstjerne, därefter ett något gåtfullt vapen samt längst till höger ett spegelvänt Huitfeldt-vapen. Någon släkt med ett vapen, sådant som det fjärde i ordningen, har veterligen aldrig funnits i Skåne, nämligen »i fält av vitt, två röda balkar«.

Ett närmare studium av vapnen på baldakinen visar följande: Alla vapnen är utskurna i olika plan: Urups horn, Thotts fält, Gyldenstjernes stjärna och Huitfeldts balk (här genom spegelvändning en gimbalk) framträder tydligt.

Även det fjärde vapnet i ordningen är utskuret på motsvarande sätt, dock ej så, som det nu är målat! Utskärningen visar att skölden är kluven. Den högra hälften (från åskådaren sett) är upphöjd. Hjälmprydnaden på detta vapen är vesselhorn, fast nu mörkfärgade.

Slutsats: Det är fråga om ett Rantzau-vapen med skölden kluven i rött och vitt. Hjälmprydnad vesselhorn, ett rött och ett vitt. Tydligt har svaga färgrester i rött och vitt vid en osakkunnig restaurering gett anledning till ett förvanskat vapen i samma färger.

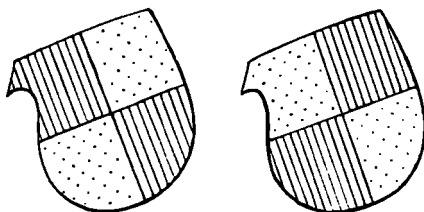
Däremed är lösningen klar: På baldakinen sitter vapnen för Tage Ottesen Thott och hans tre första hustrur: 1. Helvig Rantzau, 2. Kirsten Urup och 3. Karen Gyldenstjerne. Men varför Huitfeldt-vapnet? Svar: Karen Gyldenstjernes mor var en Huitfeldt.

Huitfeldt-vapnet är spegelvänt »par courtoisie« med hänsyn till altaret – tydligen har detta vapen ursprungligen haft motsvarande plats i förhållande till altaret som nu. De överstycken till baldakinen, där vapnen sitter, är med säkerhet löstagbara. De har tydligen omkastats vid en flyttning. Sannolikt bör de sitta i följande ordning från åskådaren sett: Urup, Rantzau, Thott, Gyldenstjerne och Huitfeldt.

Vad säger nu detta om predikstolens ålder? Tage Ottesen gifte sig med sin tredje hustru, Karen Gyldenstjerne, 1623 och med sin fjärde hustru, Jytte Gyldenstjerne, 1633. Slutsats: Predikstolen med baldakin uppsattes någon gång under tiden 1623-1633. Det förefaller troligt att, liksom Tage Ottesen velat hedra sina båda första hustrur genom epitafiet och dess inskription, har han velat hedra Karen Gyldenstjerne med predikstolen. Hon dog 1628. Sannolikt uppsattes predikstolen något år därefter. Åke Thott

Ätten Thotts vapen

av Åke Thott

ÄTTEN Thotts vapen visar en kvadrerad sköld med tinkturer-na rött och guld. Man skulle tycka att det icke finnes stor möjlighet att variera detta, men dock visar Danmarks Adels Aarvog — i vilken ätten såsom av gammal dansk adel är upptagen — vapnet med guld i 1. och 4. fälten, rött i 2. och 3., under det att Sveriges adelskalender visar det tvärtom. Ändå är det fråga endast om den enda fortlevande grenen i Sverige (Skåne). Man frågar sig: Hur skall det vara? Och hur har det kommit att bli så? »Wap-penfibel« menar att genom en sådan invertering av tinkturer-na uppstår ett annat vapen. ¹⁾

Går man tillbaka till äldre tider, påträffar man det äldsta, hittills funna vapnet i färg i Västra Sallerups kyrka i Skåne. Det visar rött i 2. och 3. fälten. Sannolikt avser det *Kirsten Pedersdatter* (syster till Axel Pedersen, Axelssönernas far) och bör ha målats någon gång under 1380-talet ²⁾.

För Axelssönerna finns flera vapen i färg. För *Olof* finns ett vapen i Mariemagdalene kyrka i östra Jylland. Det visar rött i 1. och 4. fälten, guld i 2. och 3. ³⁾. För *Åge* finns ett vapen i Stockholms Storkyrka. Det visar samma tinkturfördelning. ⁴⁾

Samma tinkturfördelning visar också de fyra broderade Thott-vapnen på Ödebygravtäcket. De står parvis, tillsammans med respektive makas/makes vapen och avser *Iver* och *Laurens* Axelssöner samt Ingeborg *Ågesdatter* (g. m. Sten Sture d ä) och Ingeborg *Filipsdatter* (g. m. Gustaf Karlsson/Gumsehuvud/) ⁵⁾.

I inget av dessa fall kan det vara fråga om spegelvändning »par courtoisie«: Vapnet i Västra Sallerups kyrka på östra korväggen är lutat åt dexter ²⁾. Vapnet i Mariemagdalene kyrka på södra väggen är försett med »bouche« och är lutat mot altaret — åt dexter ³⁾. Thott-vapnet på S:t Göranmonumentet i Stockholms Storkyrka har hjälm, vänd åt dexter ⁴⁾.

På Odebygravtäcket är Gustaf Karlssons »Gumsehuvud« vänt åt dexter och Sten Stures vapen visar de tre sjöbladen balkvis. Ivers och Laurens vapen kan då ej heller vara spegelvända ⁵⁾).

Ivers vapen på hans porträtt på Gavno visar visserligen guld i 1. och 4. fälten, rött i 2. och 3., men detta vapen är spegelvänt, vilket framgår av att sköldens »bouche« sitter till sinister ⁶⁾).

Förutsatt att — enligt regeln — dotter förde faderns vapen oförändrat och att de nämnda personerna förde sitt vapen på ett bestämt sätt, framgår sålunda att, av de nio Axelssönerna, de fem: Oluf, Åge, Iver, Laurens och Filip förde vapnet med rött i 1. och 4. fälten, guld i 2. och 3. En af bröderna, den i Sverige uppvuxne Erik Axelsson, hade dock motsatt tinkturfördelning. I kapellet på det av Erik 1475 uppförda S:t Olofsborg vid Nyslott i Finland finns rester av ett målat vapen. Det visar rött i 2. och 3. fälten. Sköldens lutning åt dexter utsluter att det spegelvänts.

Dessa vapenavbildningar från vederbörandes egen livstid visar att under medeltiden inom ätten Thott invertering av tinkturerna förekom även näre anförvanter emellan. Så fortsatte det inom ättens såväl svenska som skånska grenar fram till in på 1600-talet. Därpå finns åtskilliga exempel.

Detta var sannolikt medverkande till att på antavlor o d, tillkomna efter en persons livstid, osäkerhet kunde råda, så att en och samma persons vapen kunde komma att återges på olika sätt. Exempel: Peder Axelsens (Axelssönernas farfar) vap-

en i »Svante Banérs vapenbok«, på »Fol 5« »rött och guld«, på »Fol 16« »guld och rött« ⁷⁾. Den ovannämnda Birgitte Olufsdatters vapen på två av de Rosenkrantzska »minnes-sköldarna« — återgivna i svartvitt i Danmarks Adels Aarvog 1910 s 376 »rött och guld« och 1933 s 16 »guld och rött«

Introduktionen på det 1625 organiserade Riddarhuset medförde för de svenska grenarna en fastare ordning — då måste vapnets utseende fastställas. Två svenska linjer kom från Åge Axelsson. *Sjundebylinjens* vapen fick rött i 1. och 4. fälten, guld i 2. och 3. ⁸⁾. *Skedebolinjens* vapen blev guld i 1. och 4. fälten, rött i 2. och 3., dock med en bård i motsatta tinkturer ⁹⁾.

Så blev den skånska *Naesgrenen* efter Roskildefreden introducerad på det svenska Riddarhuset 1664. Hur dess vapen då fastställdes är ovisst. Det är väl sannolikt att det differentierades från de redan introducerades vapen och eftersom denna grens *äldre* linje, sedan den på 1680-talet överflyttat till Danmark, konsekvent förde vapnet med guld i 1. och 4. fältet, rött i 2. och 3., ¹⁰⁾ kan man nog antaga att så blev det 1664 för adliga ätten nr 26 Tott.

Men när denna äldre linjes siste medlem 1767 blev greve blev hjärtvapnet i hans vapen med rött i 1. och 4. fälten, guld i 2. och 3. ¹¹⁾.

Den *yngre* linjens stamfar var Ove, farbror till den 1664 introducerade huvudmannen Knud. Ove, vars efterkommande slutligen bosatte sig på Skabersjö, hade redan före 1658 guld i 1. och 4. fälten, rött i 2. och 3. ¹²⁾. Vid mitten av 1700-talet hade denna yngre linje övergått till rött i 1. och

4. fälten, guld i 2. och 3.. 1746 års vapenbok (Daniel Gustaf Cedercrona) visar vapnet så, likaledes en tavla på Skabersjö med ett »stamträd«. Denna tavla är målad tidigast 1733¹³⁾. Så visar också de i Riddarhusalen uppsatta sköldarna — adlig, friherrlig och grevlig — samt friherrebrevet av 1778 och grevebrevet av 1807, grevevapnet dock med en bård med omkastade tinkturer, likt som en gång Skedebolinjens vapen.

Man kan förmoda att det gått till på följande sätt: Under den tillbakagångens tid — för Skåne och dess inneväpnare — som följde på crövringen och kriget, var man likgiltig. Cedercrona, som utarbetade 1746 års vapenbok, utbreddes sig i företalet över de svårigheter, som mött honom i hans arbete att riktigt återge alla vapen. För ätten nr 26 Tott, för vilken ingen sköld fanns från introduktionen 1664, kan man förmoda att han i brist på annat föredöme ritade vapnet i likhet med vapnet för den 1674 utgångna, framstående Sjundebylinjen, dvs rött i 1. och 4. fälten, guld i 2. och 3.

Tio år senare, 1756, sökte den yngre linjens huvudman, Oves sonson Otto (1696-1758), introduktion på Knuds nummer (26). Då godtogs väl vapenbokens lösning. Möjligen målades tavlan med »stamträdet« i detta sammanhang.

Av ovanstående framgår att adliga skölden ej är från 1664. Den ser också rätt egendomlig ut. Den skölden står — riktigt — »Här Naturaliserad 30 Juni 1664.«, men namnet »TaGe Thott«, ej som sig borde »Knud Thott«. Förklaringen måste vara att det var Ottos son Tage (1739-1824) som lät måla den. För-

modligen skedde detta samtidigt med friherreskölden 1778 (introduktion 1779). Också på friherreskölden finns nämligen den egendomliga skrivningen »TaGe«.

Man kan väl sammanfatta det hela sålunda: Det kan sägas vara *fel* att den nulevande svenska grenen för vapnet så, som sker — det borde vara guld i 1. och 4. fälten, rött i 2. och 3. Men, när det har fortgått så i över 200 år och vapnet är fastställt på alla de sätt, som tänkas kan, så är det *fel* att visa vapnet så, som sker i Danmarks Adels Aarbog.

Noter

- 1) Wappenfibel, 15. upplagan 1967, s 50.
- 2) Ale nr 3 1976, s 27 och fig 17 — Jan Raneke.
- 3) Birgitte Olufsdatters (d y) vapen i Mariemagdalene kyrka på östra Jylland.
- 4) Ingeborg Ågesdatters vapen på S:t Göranssonmonumentet i Stockholms Storkyrka.
- 5) Sveriges kyrkor, volym 129, Ödeby kyrka. Ödebygravtucket finns numera i Örebro museum.
- 6) Tavla på Gavno nr 654. återgiven i svartvitt i Danmarks Adels Aarbog 1900. s 428.
- 7) Trolleholms bibliotek, Banérska arkivet nr 37. Fotokopior i färg finns i Lunds universitetsbibliotek.
- 8) Huvudbanér för greve Claes Tott i Jäders kyrka i Södermanland.
- 9) 1746 års vapenbok, adliga ätten nr 81 Tott af Skedebo — Cedercrona.
- 10) Tavla på Gavno nr 754 med »stamträd«. Namnet stavat »Thott«.
- 11) Danmarks Adels Aarbog 1900, s 408.
- 12) Ove Thotts epitafium i Torrlösa kyrka i Skåne.
- 13) Tavla på Skabersjö med »stamträd«. Överst i »toppen« av trädet står Otto Thott och Christina Kaas, som gifte sig 1733.

Heraldisk litteratur siden sidst

Kejsar Henriks tåg till Rom

Kaiser Heinrichs Romfahrt / Die Bilderchronik von Kaiser Heinrich VII. und Kurfürst Balduin von Luxemburg 1308-1313. Mit einer Einleitung und Erläuterungen herausgegeben von Franz-Josef Heyen. Deutscher Taschenbuch Verlag dtv. München 1978. DM 9,80.

Den militära expedition till Rom, via Bern, Genève, Savoienalperna och Milano, som Henrik av Luxemburg anträdde 1310, avslutades på återvägen med hans död i malaria i en liten ort Buonconvento söder om Siena. Expeditionen fästes på pränt 25 år senare i Trier: en serie färglagda bläckteckningar på pergament som skildrade den så tragiskt avslutade färden med artistisk charm. Expeditionen beslutades sedan greve Henrik av Luxemburg av de i Frankfurt sammanträdande kurfurstarna hade valts till tysk konung. Syftet med färden var att återuppta en gammal mot Rom riktad tysk politik. Folianten med de 37 pergamentbladen finns i Staatsbibliothek i Koblenz. Den heter Codex Balduineum, efter en bror till Henrik, Balduin av Luxemburg, ärkebiskop av Trier och kurfurst. Ärkebiskop Balduin deltog i expeditionen.

Den lilla boken återger teckningarna i färg och i ungefär halv skala; de korta latinska bildtexterna är översatta och kommenterade. Teckningen på första bladet överst visar påven Clemens V i färd med att viga Balduin till ärkebiskop av Trier. En senare teckning visar Henrik sittande på en stol medan tre rödhattade kyrkofurstar kröner honom till kejsare, in imperatorem, den 29 juni 1312 i den dåtida Lateranen i Rom. Sista sidan visar den döde kejsar Henrik, efter bisättningen i domkyrkan i Pisa den 2 september 1313, liggande i sin sarkofag och vaktad av änglar; en svänger ett rökelsekar och några håller undan förhängen. Ovanför interiören syns en exteriör: på en tornspira står en svart örn som avtecknar sig mot en gul rundel. Till höger och vänster om örnen är placerade vapensköldar, till höger Böhmens svanskluvna vita lejon, till vänster Luxemburgs röda. Varför Böhmen? Kungen av Böhmen, en av rikets sju kurfurstar, hette 1313 Johan och var greve av Luxemburg, son till den döde kejsar Henrik.

Boken ger en myckenhet intressant heraldik, framförallt i marsch- och stridsscenerna med långa rader av riddarbaner. En enormt lång jämbred vimpel i rött och gult blåser över huvudena på de ridande och ger rytmen och luft. De olika vapnens blasoneringar och ägare är förtecknade i ett praktiskt register. Bokens viktigaste nytta är nog den att den visar den gotiska realismen och det gotiska perspektivet.

Utgivaren-kommentatorn, dr. Franz-Josef Heyen, är sedan 1971 Direktör och chef för arkivväsendet i Rheinland-Pfalz. Han har nu åstadkommit en liten nyttig bok som är en heraldisk fröjd att handha.
H. S-r

Den katolske kirke

Bruno Bernhard Heim: »Heraldry in the Catholic Church. Its Origin, Customs and Laws«, 176 sider + 11 sider plancher, Van Duren, Gerrards Cross, England 1978, pris £ 22 indb.

Ærkebiskop Heim er en heraldiker af mægtig belæsthed, af udstrakt erfaring som heraldisk kunstner, og af en stærk overbevisning om, hvordan den gode heraldik bør være. Men han er mere end det. Som den førende heraldiske autoritet inden for den Katolske Kirke har han, måske mere end nogen anden heraldiker i verden, mulighed for at påvirke heraldikken inden for sin »jurisdiktion« i overensstemmelse med sine anskuelser. Han er altså ikke nogen almindelig heraldisk skribent. Hvad han udtaler, læser man med særlig interesse.

I 1947 udsendte Bruno Heim »Wappenbrauch und Wappenrecht in der Kirche«, der to år senere kom i en fransk udgave (se Heraldisk Tidsskrift nr. 4, 1961, side 150, samt nr. 5, 1962, side 229). Det er dette værk som nu foreligger i en tredje udgave, på engelsk, ajourført og udvidet, og ikke mindst med en overvældende mængde nye illustrationer, over 300 i alt, delvis i farver.

Den kirkelige heraldik, sådan som den er reguleret dels af sædvanen, dels af Kirkens eget lovsystem, den kanoniske ret, interesserer sig ikke for skjoldets indhold (arvet eller nykomponeret), men udelukkende for skjoldets »ledsngelse« i form

af kirkelige insignier eller andet heraldisk tilbehør. Der er tale om følgende:

Tiara'en, pavens hovedbeklædning i hans egenskab af suveræn. De pavelige nøgler. Den pavelige solskærm, »ombrellino«. Bispehuen, mitra'en, som også kan bruges af abbeder og visse andre. Krumstaven, hyrdestaven, med eller uden »svededug«, sudarium. Den flade prælathat, hvis farve – rød, grøn, sort, purpur – og antal kvaster, fra kardinalernes 30 til sognepræstens to, angiver indehaverens placering inden for det kirkelige hierarki. Det pavelige og ærkebiskoppelige skulderbånd, pallium. Korsstaven, for bisper, og med dobbeltkors for ærkebisper og patriarker. Priorstaven (uden kors eller krog). Rosenkransen, bl.a. for lægfolk der har aflagt et religiøst løfte. Ordensinsignier, for Johanniterordenen (Malteserordenen) og den Hellige Gravs Orden. Rangkroner, f.eks. for fyrstbiskopper og fyrstbæbder (siden 1915 ikke længere tilladt, lige så lidt som rent personlige rangkroner). Sværd, for bisper og abbeder med verdslig myndighed (ikke længere tilladt). Motto eller valgsprog. Og endelig skjoldholdere (som dog aldrig er officielle, men kun »dekorative«).

Hvert eneste af disse insignier eller ornamentter gennemgås nøje: dets oprindelse og historie, dets funktion og brug, dets symbolske betydning, hvad den kanoniske ret siger om det, hvad skik og brug har knæsat. Misforståelser og (måske hæderkronede) fejltagelser diskuteres, ligesom forfatteren gør opmærksom på eventuelle uoverensstemmelser mellem de reelle, fysiske værdighedstegn og de samme værdighedstegn i heraldisk udformning. Gejstlige subtitlitter af teologisk, juridisk eller administrativ art refereres. Og når det er påkrævet, giver Heim sin egen mening til kende, altid præget af menneskelighed og sund sans.

Emnet kan ansues fra to sider, fra insigniernes og fra de kirkelige embeders, og dét er hvad forfatteren derefter går over til. Han gennemgår, med samme udførlighed og, når det er nødvendigt, med samme frisindede indstilling, de regler der gælder for hvert enkelt kirkelige embedes våben, dets opbygning, tilbehør og variationsmuligheder. Fra pavens og pavestestens, kardinalernes og patriarkerens, gennem ærkebispernes, bispernes og abbedernes, til provsternes, kannikernes, kapellanernes og alle de andre: domherre, munker, lægbrødre, o.s.v. Og glemmer ikke vå-

benerne for de kirkelige institutioner: domkapitler, stifter, klostre o.s.v.

To afsnit af mindre udførlig karakter handler om heraldikken inden for de »orientalske« kirker – den armeniske, den syriske, den koptiske m.fl. – samt inden for den Anglikanske Kirke. I 1976 gav denne officielt adgang for det anglikanske præsteskab til at anvende den flade prælathat i sin heraldik, dog efter andre regler end katolikkerne.

Bogen slutter med teksterne i de pavelige dekretter og lignende dokumenter, fra 1644 til 1969, alle på latin, som fastsætter regler for Kirkens heraldik. Med en 16 spalters systematisk og alfabetisk bibliografi (hvori figurerer adskillige skandinaviske forfattere, i og uden for Heraldisk Tidsskrift). Og med et index.

En særlig, meget vigtig side af ærkebiskop Heims værk er dets overordentlig rige illustrationer, og en særlig side af denne igen er hans egne tegninger. Som kunstner er Heim en fjende af det opstyltede, det hovmodige, det falskt pompøse, det overlæssede (og her er unægtelig nok at tage fat på). For ham drøjer det sig om heraldikkens visuelle effekt, ikke om dens sociale, og hvad det visuelle angår, er efter hans opfattelse alle våbener lige gode, eller burde i det mindste være det. Heim er med andre ord heraldisk demokrat, på samme måde som Kirken er demokratisk: at muligheden for at gøre sig gældende ikke afhænger af fødsel eller stand. Som bekendt er den Katolske Kirkes nuværende overhoved begyndt som polsk fabriksarbejder.

Heims kærlighed til det enkle, det uhøjtidelige og det oprindelige kan undertiden give hans tegninger præg af noget primitivt eller få dem til at ligne karikaturer (hvilket i hans ører ikke er nogen kritik, jævnfør hans bog side 12) – det gælder pavelige våbener såvel som gemene mands, her gøres ingen forskel. Men oftest er hans våbenkompositioner af hvad man kunne kalde en munter værdighed. Og når de er bedst, kan der være en flugt over hans tegninger, som får heraldikerens hjerte til at banke. (Desværre har trykkeren ikke rigtigt kunnet sine ting. Mange af tegningerne står blegt og uskarpt).

Den kunstneriske side af heraldikken er måske den som ligger Heim mest på sinde, og det er når han ytrer sin herom, at han bliver mest veltalende. Det sker f.eks. i et (alt for kort) kapitel sidst i

bogen med råd for dem der skal tegne eller komponere et våben. Hans syn på våbenkunsten er først og fremmest kunstnerisk. Over for »det korrekte« er han udogmatisk og elastisk.

De gengivne våbener kommer fra hele verden, f.eks. North Dakota, Madagascar, Japan, Island, Finland, Norge, Sverige og Danmark.

S.T.A.

Linjen og cirklen

Lis Thorbjørnsen og Bent Windcløv: »Hun & han symbolik«, 68 sider, illustreret af Kirsten Rømer, Chr. Erichsens Forlag 1979, pris Dkr. 78.50 indb.

Bogen handler om mandens og kvindens roller og forhold til hinanden gennem historien, fra sumererne til vor egen tid. Manden ses symboliseret i linjen, kvinden i cirklen, og forfatternes synspunkter fremgår af titlerne på bogens fem kapitler: Linjer bundet i cirklen, En linje river sig løs fra cirklen, Linjen ved siden af cirklen, Linjen fornægter cirklen, Cirklen og linjen.

I forfatternes tankebygning står de to symboler imidlertid for meget andet. Cirklen repræsenterer således året, årets gang, agerbruget, bonden, naturen, kærlighed, følelserne og fællesskabet. Medens linjen repræsenterer individualisme, bylivet, borgeren, unatur, udviklingslæren, »fremskridtet«, intellektualisme og ufølsomhed. Bogens fremstilling af livet og historien, fortolket som et samspil eller modspil mellem »cirklen« og »linjen«, indeholder adskilligt originalt og godt: fine iagttagelser, perspektivrige jævnføringer, smukke tanker, overbevisende slutninger. Men også meget som er det stik modsatte: frejdige postulater, hårttrukne paralleller, grove fordrejelser og konklusioner som hænger frit i luften.

Imidlertid er det slet ikke forfatternes mål blot at skildre eller oplyse. De vil noget. De vil ændre noget. De vil påvirke. De fremhæver de omstændigheder der styrker deres meninger, og går uden om hvad der taler imod (sådan som vi alle gør).

Som billedsymboler for kvinden og manden forkaster forfatterne de to velkendte figurer Venuspejlet og Marstegnet, cirklen med korslet under og cirklen med pilen. En anden kendt, og tillige dybsindig sym-

bolfigur, yang-og-yin-tegnet, overvejes, men heller ikke den findes brugbar. I stedet foreslår forfatterne, og det er på en måde bogens hele sigte, en kombination af cirklen med en lodret diameterstreg, for manden, og cirklen med en vandret streg, for kvinden, til den figur som kaldes solhulet eller hjulkorslet. Dette gamle, smukke tegn tillægger de altså en helt ny betydning, og det har de lov til. Symboler som lever, ændrer hele tiden indhold.

Den bedste, mest generøse måde at anskue »Hun & han symboler« på, er måske som et artikuleret vidnesbyrd om, hvilken vældig rolle de billedlige symboler spiller i menneskenes liv: hvad de kan sætte i gang i et modtageligt sind, hvad de kan udsige, og hvad de kan forløse.

S.T.A.

Skotsket og muntert

Sir Iain Moncreiffe of that Ilk og Don Pottinger: »Simple Heraldry, cheerfully illustrated«, 64 sider i farver, ny udgave 1979, John Bartholomew and Son Ltd., Edinburgh og London, pris £ 3.50 indb.

»Heraldikken, blomsterbedet i historiens have, er ifølge sin natur farverig og glad. Men den består ikke blot af en række høje tulipaner mod en baggrund af ærværdige laurbærtræer: et malerisk minde om stormænds præstationer og bedrifter i svundne dage. Den er en blomsterpragt som stadig lever, og som lyser op i nutidens hverdag for os alle sammen. Vi har måske ikke alle vores eget »firmamærke« eller våben – skønt der i reglen ikke er nogen grund til, at vi ikke skulle have det – men vi tilhører i hvert fald alle en nation, og sandsynligvis er vi også medlem af en klub, en sports- eller seldaterforening eller anden organisation, som har et våben. Heraldikken kan nemlig i lige så høj grad repræsentere et fællesskab, som den kan stå for noget individuelt«.

Sådan omtrent kunne man fordanske de første linjer i denne fremragende og meget originale bog om heraldik, der udkom i 1953, øjeblikkelig blev en succes, og optryktes mange gange. Det skete flere år før Heraldisk Tidsskrift blev søsat, i 1960, og dét er grunden til, at bogen aldrig har været omtalt her. Nu er den imidlertid udsendt i en ny udgave, og det kan give os lejlighed til at indhente det

forsømt. Ændringerne er i øvrigt – heldigvis – minimale. Det mest iøjnefaldende er, hvad det i Storbritannien koster at få tildelt og udfærdiget et våben. Hos »College of Arms«, altså i England, er prisen mellem 1953 og 1978 steget fra £ 105 til £ 530, i Skotland fra £ 48 til £ 280.

»Simple Heraldry, cheerfully illustrated« er skabt af to skotske heraldikere. Den ene, Iain Moncreiffe – i 1953 »of Easter Moncreiffe«, siden, efter arv af en baronet-titel, »of that ilk«, hvilket vel nærmest kan oversættes med »af hovedlinjen« – er en særdeles lærd historisk, genealogisk og heraldisk forsker, den anden, Don Pottinger, en kunstner og heraldisk tegner med mange strenge på sin bue, fra det robuste til det delikate, fra det grinagtige til det elegante. Begge er knyttet til den skotske heroldsorganisation i Edinburgh, »the Court of the Lord Lyon King of Arms«.

Bogens særlige kvalitet viser sig på tre måder. I sin opbygning er den helt traditionel. Her er f.eks. hvad dens seks hovedafsnit handler om: Våbenet og manden, Våbenet og slægten, Våbenet og folket, Våbenet og suverænen, Våbenet og reglerne, Våbenet og dig selv. Men netop denne opdeling kaster somme tider et overraskende lys over gammelkendte ting. Og der glemmes ingenting af den grund! Til »Våbenet og folket« hedder underafsnittene således: Folkestammer, Kongeriger, Len, Nationer, Republikker, Byer, Laug og handelsselskaber, Andre institutioner, og Embeder.

Det næste er illustrationerne, hver eneste side fuld og alle i farver. De er uhyre instruktive, særdeles livlige, meget smukke og meget klare. Mange af dem er morsomme, ja vittige, men det heraldiske er i orden, stol på det! Det hele er en overvældende manifestation af heraldikkens grokraft og visuelle pragt, og af dens hundrede anvendelser.

Bogens tekst er den tredje af dens herligheder. Den indeholder ikke ét overflødig ord, tilsammen fylder tekstlinjerne næppe mere end en fjerdedel af bogens 64 sider, utvivlsomt den korteste tekst i noget selvstændigt værk om heraldik. Men alt hvad der skal stå, står der, ubesværet, klart, let læst, let forståeligt, fængslende. Det er faktisk mageløst.

Bogens udgangspunkt er Skotland og skotske forhold, men den har en vid hori-

sont. Vi kommer ikke blot til England og fjerne britiske kolonier, men også over på Europas kontinent, til Frankrig, Nederlandene, Tyskland, Sydeuropa, ja helt til Polen, Sovjetunionen og Tyrkiet. I forordet nævnes fem heraldiske selskaber uden for Storbritannien, deriblandt Societas Heraldica Scandinavica.

I forhold til sin pris er »Simple Heraldry« uden al tvivl det bedste heraldiske køb man kan gøre i dag (og dét hvad enten man er stiv i engelsk eller ej). Man kan ikke tænke sig nogen mere stimulerende heraldisk opstrammer, nogen festligere heraldisk oplevelse.

S.T.A.

Rumænien

Dan Cernovodeanu: »Stinta si arta heraldica in Romania«, 566 sider inkl. 160 plancher med i alt ca. 1000 illustrationer i sort. Med resumé på fransk, engelsk og tysk. Editura Stiintifica si enciclopedica, Bucuresti 1977, pris 46 lei indb.

»Den heraldiske videnskab og kunst i Rumænien« er et imponerende værk, ikke mindst når man betænker hvor det er udkommet: i et kommunistisk land.

Selve staten Rumænien er ikke meget mere end hundrede år gammel. Den dannedes, trin for trin, i årene 1859 »de Forenede Fyrstedømmer« og 1866 »Fyrstedømmet Rumænien«, begge dele under tyrkisk overhøjhed, 1877 uafhængighed af Tyrkiet, 1881 kongerige. Men de fyrstedømmer den dannedes af, har en historie som går langt længere tilbage. De tre vigtigste er Valakiet = den sydlige del af Rumænien, og Moldova (på tysk Moldau) = den nordøstlige del, begge med en heraldik som spirer allerede i 1300-tallet – eller før, se senere – samt Transilvania (på tysk Siebenbürgen) = den nordvestlige del af landet, op til Ungarn, hvor heraldikken mærkeligt nok først kan konstateres fra 1500-tallet.

Her er tale om dynastivåbener – for Moldovas vedkommende et uroksehoved, for Valakiet bl.a. en løve, to krydsede loveben og en ørn – som senere delvis indgik i statsvåbener. Her er byvåbener, helt fra 1400-tallet, og distriktsvåbener, fra 1700-tallet (som de danske amtsvåbener kunne lære noget af!). Her er våbener for »bojarene«, hvilket vel skal forstås omtrent som »landadelen«. Efter de gængsne segl at domme har nogle af disse

nærmest været fyrster (kroner, våbenkapper, ordenskæder m.m. i udsøgt gravering), medens andre, med groft udførte bomærkesegl, næppe har været mere end storbonder. Endelig er der en del kirkelige våbener.

Illustrationerne synes at medtage alt hvad forfatteren har kendskab til. Det samme våben kan bringes i op til en snes udgaver, eller mere, f.eks. strækkende sig fra 1400-tallet til 1900-tallet, tilsammen hele små stilhistoriske billedrækker af stor interesse. Alle gengivelser er fra det virkelige liv. Våbenerne er taget fra sigiller og signeter, monter og senere pengesedler og frimærker, ligsten og bygningsrelieffer, fyrstelig, kirkelig eller folkelig ornamentik, porcelæn og brevpapir, faner og medaljer, bøger og landkort, almanakker og officielle kundgørelser. Nogle af de ældste er fra våbenbøger, f.eks. Virgilio Solis 1555 og Ulrich von Richenthal 1483. Det er synd at Dan Cernovodeanu ikke har kendt Wijnbergen Våbenbogen, fra anden halvdel af 1200-tallet. Her forekommer nemlig våbenet for Valakiet, de to krydsede løvben (se Heraldisk Tidsskrift nr. 20, 1969, side 457). Det ville have gjort den rumænske heraldik hundrede år ældre, og den glæde kunne man godt have undt vore rumænske venner.

Efter at det samlede Rumænien var etableret, ytrede der sig en betydelig interesse for heraldik i landet, og forskere og skribenter frembragte en lang række heraldiske værker (se nedenfor). Interessen levede videre efter Anden Verdenskrig og nyder tydeligvis myndighedernes velvilje (fordi den styrker nationalfølelsen og derfor kan bidrage til landets modstandskraft over for Rusland?). Flere af de gamle kommunale våbener lever et fortsat liv, evt. i let modificeret form, med udeladelse af f.eks. kroner og kors. Nye by- og distriktsvåbener er skabt, ingenlunde i den ædleste heraldiske stil, men at det er våbener, kan ingen nægte. Siden 1970 har rumænske heraldikere kunnet deltage i de internationale genealogiske og heraldiske kongresser. I Liège 1972 tegnede de sig for 13 af kongressens 62 foredrag! I 1971 oprettedes en »Kommission for heraldik, genealogi og sigillografi« under det statslige Historiske Institut. Og nu dette værk, som også for et vesteuropæisk land ville være en bemærkelsesværdig præstation. Og det står endda ikke alene.

Bogen slutter med en 14 siders litteraturliste med omkr. 400 numre. I sig selv imponerende, men alligevel ikke mere end godt halvdelen af hvad der rummes i et andet værk:

Dan Cernovodeanu: »Bibliografia heraldicii romanesti«, 98 sider, med et forord på fransk. Udgivet af Muzeul de istoric al Republicii Socialiste Romania, Bucuresti 1977, pris 5 lei.

Bibliografien indeholder mere end 700 numre, delt op i syv hovedafsnit og 45 underafsnit, efter systematiske og geografiske retningslinjer. Den medtager også hvad der er skrevet i udlandet om rumænsk heraldik. Foruden læsning på rumænsk, samt ungarsk, latin og græsk, er der talrige bøger eller artikler på fransk og tysk, og et par enkelte på engelsk. For tredje gang må jeg udtale, hvad jeg igen og igen har følt under studiet af disse to værker: Imponerende!

S.T.A.

Lippes rose

Peter Veddeler: »Die lippische Rose. Entstehung und Entwicklung des lippischen Wappens bis zur Gegenwart«, 112 sider med 118 illustrationer, delvis i farver. Nordrhein-Westfälisches Staatsarchiv, Detmold 1978, indb. i lærred.

Blandt det Tyske Riges fyrstevåbener, domineret af orn, love og grif, er det ét eneste med en rose i. Det tilhører herskerne af Lippe, en stat noget mindre end Lolland i det nordvestlige Tyskland. Lippes rose optræder første gang, uden skjold, på en mønt 1193. Fra 1218 kendes den i skjold, som seglmærke. Farverne, rød rose i hvidt felt, er dokumenteret fra første halvdel af 1300-tallet.

Til at begynde med var de lippeske suveræner »Edelherren«. I 1528 tog de titel af greve (dengang noget helt andet og mere end nogle hundrede år senere). Og i 1789 lykkedes det dem at opnå kejserligt brev på fyrste-værdigheden. Et tidligere forsøg, i 1720, var faldet komisk ud. Gennem slægtsforbindelser ved hoffet i Wien fik greven af Lippe udvirket, at kejseren skrev hans fyrstebrev under. Men da regningen kom – 5773 gylden og 30 kreuzer, et beløb som må have gjort enhver bureaukrat stolt – sagde Lippes kansler nej, det havde man ikke råd til, og greven måtte derefter bede kejseren om

at stille sagen i bero. Et interessant indblik i en suveræn, enevældig fyrstes magt og afmagt.

Om grunden til at den første våbenførende Lippe valgte en rose som sit våbenmærke, ved vi desværre ingenting. Men forfatteren peger på, at netop tiden opimod 1200 udgjorde et af højdepunkterne for den sværmeriske ridderkultur. Det var minnesangernes, kærlighedssangernes, epoke, og sindbilledet på det de digtede om: romantisk kærlighed, høviskhed og ridderlighed, var netop rosen. Den berømte Rose-roman, der så at sige formulerede hele ridderlighedens filosofi, blev til i disse år. Måske kan Lippes rose også have haft en religiøs symbolik, en rose kunne stå for Maria, Guds moder, ligesom den senere, hos salmedigteren H. A. Brorson, stod for Jesus: »Den yndigste rose er funden«.

I alle fald, den dejlige rose blev et meget populært mærke. Folket tog den til sig. Da den sidste regerende fyrste af Lippe i 1918 abdicerede, og landet blev republik, tvivlede folket ikke et øjeblik: de fortsatte med rosen som deres republikanske mærke. Det samme skete i 1945 efter tolv roseløse år under nazisternes ørn-med-høgekors. To år senere, da det nuværende Vesttysklands Länder oprettedes, kunne Lippe indgå enten i Niedersachsen eller i Nordrhein-Westfalen. Skønt meget talte for at Niedersachsen var det fordelagtigste, valgte Lippe Nordrhein-Westfalen. Hvorfor? Fordi man derfra havde stillet i udsigt, at Lippes rose kunne optages som tredje felt i det ellers tvedelte landsvåben. I Niedersachsen derimod kunne Lippe ikke vente at bevare sin heraldiske identitet.

Rosen er bogens hovedemne, men ikke dens eneste tema. Forfatteren skriver fyldestgørende om de øvrige våbener – for faktisk besiddelser, præventionsvåbener og mindevåbener – der efter tidernes skik, for kortere eller længere tidsrum, indgik i Huset Lippes våbenskjold. Også hjelmtegnets udvikling og våbenets skiftende skjoldholdere behandles. Altsammen udmærket læsning.

Dynastiets korrekte betegnelse var: herrecr, grever, fyrster »zur Lippe«. Slægter med navnene von Lippe eller von der Lippe er illegitime linjer. Derudover var der en lang række sidelinjer, såsom Lippe-Detmold, Lippe-Biesterfeld (hvis kendteste medlem er prins Bernhard af Nederland)

og Schaumburg-Lippe (fra 1807 fyrster, af Napoleons nåde), som er indgiftet i det danske kongehus. Om dem alle gives der god besked.

Bogen slutter med en gennemgang af Lippe-rosens opræden uden for dynasti- og statsheraldikken. Den forekommer således i 40-50 af egns kommunale våbener, i enkelte af disse helt siden middelalderen, men flertallet skabt efter 1950. Og i stedlig militærheraldik.

Det hele er sobert præsenteret, uden overflødigheder eller kunstgreb, men tiltalende og med flere interessante sidelys end der er plads til at komme ind på her. S.T.A.

Tjekkoslaviet

Jiri Louda: »Moravska cirkevni heraldika«, 32 løse plancher i farver + et teksthæfte, udg. af Vydala Apostolska administratura, Olomouc 1977.

I anledning af 200-året for oprettelsen af ærkebispedømmet Olomouc (på tysk Olmütz) i Mähren har den tjekiske heraldiske kunster Jiri Louda – se Heraldisk Tidsskrift nr. 16, 1967, side 290, og nr. 24, 1971, side 195 – udgivet en publikation hvis titel vel betyder noget i retning af »Kirkelig heraldik i Mähren«. I smukke, klare, veludførte farvebilleder vises våbenerne, delvis med tilhørende insignier, for bispe- og senere ærkebispedømmet Olomouc, for ca. 30 bisper 1302-1776, for tolv ærkebisper 1777-1961, samt for domkapitlet og en række andre gejstlige institutioner og embeder, i alt opimod 60.

Serien begynder med våbenet for 1200-tals biskopen Bruno ze Saumburka, på tysk: von Schaumburg, af den holstenske greveslægt. Hans skjold viser et meget smukt geometrisk mønster i rødt og hvidt, som måske er afledet af det holstenske »nældeblad«, og som senere blev selve bispedømmets våben. Op til 1500-tallet er tjekiske navne og våbener i øvrigt næsten enerådende blandt bisperne, derefter domineres de af tyske og østrigske fyrster og højadel. Den sidste biskop (1761-76) var af skotsk slægt og hed Maximilian Hamilton.

Tjekkoslaviets kommunistiske magthavere står bestemt ikke venligt over for den Katolske Kirke. Af landets 13 bispeembeder er i øjeblikket kun tre besat (af bisper som er højt oppe i årene). De øvri-

ge ti embeder holdes vakante. Også selve ærkebispembedet er ubesat, om end det varetages af en biskop. Alligevel kan et værk som Jiri Loudas altså udkomme, med godkendelse af kulturministeriet i Praha, som det udtrykkeligt anføres. Det er overraskende, men naturligvis i høj grad glædeligt. Og det er ikke en enlig svale. For et par år siden begyndte »den Heraldiske Klub«, under det Tjekkiske Numismatiske Selskab, at udsende en Heraldisk Årbog, og af den er hidtil udkommet fire årgange. Og siden 1977 er der i Tjekkoslaviet publiceret mindst tre forskellige, omfattende bøger om flag og statsvåbener i hele verden.

S.T.A.

Alle verdens flag

Christian Fogd Pedersen: »Alverdens flag i farver. Politikens flagleksikon«, 3. udgave, 280 sider, Politikens Forlag 1979, pris Dkr. 82.50 indb.

Da 1. udgave af »Alverdens flag i farver«, udarbejdet af Preben Kannik og Sven Tito Achen, så dagens lys, det var i 1956, var det den bedste billige flagbog i verden. I antallet af gengivne eller beskrevne flag var den langt nr. 1. Den var den første i sin art som viste og angav flagenes forskellige proportioner. Og den var den første som respekterede og gengav flagenes forskellige farvenuancer. Hertil kom, at den indeholdt nøjagtige gengivelser og beskrivelser af alle verdens statsvåbener.

I 1970 udsendtes en 2. udgave, med Kannik afløst af Chr. Fogd Pedersen (se Heraldisk Tidsskrift nr. 24, side 179). Og nu foreligger en revideret, ajourført og udvidet 3. udgave, om hvilket det – uanset kritik af enkeltheder – uden forbehold kan slås fast, at det stadig er den bedste billige flagbog i verden.

Ændringer og udvidelser i forhold til 2. udgave går op i flere hundrede. Sidst var der 857 numre på 128 farveplancher, denne gang er der 974 numre på 144 farvesider + 75 tegninger i sort. Blandt nyhederne kan nævnes: det franske præsidentflag, det spanske kongeflag, nye østtyske flag, det nye pavevåben, nye statsvåbener, eller flag, eller begge dele, for Grækenland, Yemen, Kuwait, Oman, Ægypten (det fjerde eller femte flag i løbet af 25 år!), Libyen, Malta (kan det virkelig være rigtigt, at Malta har kasseret

sit ældgamle, ædle våbenskjold til fordel for et væmmeligt, kommercielt turistglansbillede?), Sudan, Afghanistan, Bangladesh, Malaysia, Laos, Kampuchea, Singapore, Sydkorea, Seychellerne, en lang række stater i Afrika (de fleste flag her i de »panafrikanske« farver rød/gul/grøn + evt. sort), USA (nyt vicepræsidentflag, en stor forbedring i forhold til tidligere), samt talrige flag og våbener i Vestindien, Sydamerika, Australien og Stillehavet

Under Danmark ses naturligvis det nye våben såvel som Prins Henriks flag og stander, men der er også andre nyheder, f.eks. et ændret (og pænere) DSB-flag. De ledsagende betegnelser er imidlertid i visse tilfælde vildledende. »Kongeflag« og »kongevåben« bruges om Dronning Margrethes flag og våben. »Dronningeflag« er Dronning Ingrid's flag, og også »H. M. Dronningens stander« er Dronning Ingrid's.

I det ydre er 3. udgave ikke helt så smuk som de tidligere. Det skyldes, dels at flere nytillkomne flag og våbener er mindre klart gengivet og reproduceret end dem der er overtaget fra de tidligere udgaver (udført af Wilhelm Petersen), og mindre godt indarbejdet i helheden. Dels at mange af de nye flag og våbener – f.eks. fra de islamiske lande, fra Afrika og fra Vestindien – er utroligt dårlige og utroligt grimme. »Utroligt« er ikke for meget sagt. Der er flag så smagløse og gyselige, at man må se det, for at tro det. Lad os, her i Skandinavien, være lykkelige for vores nordiske flag, den smukkeste gruppe flag i verden! Skønner vi tilstrækkeligt på dem?

S.T.A.

Heraldikkens femten frøjder

Sven Tito Achen. Heraldikkens femten Glæder. G. E. C. Gads forlag, København 1978. Dkr. 120.25.

Sven Tito Achen, denna tidskrifts redaktör under ett årtionde från dess grundande 1960, har bland många goda egenskaper åtminstone en där han bland heraldiker troligtvis är världsbäst: han har förmågan att underhålla. Om man inte hade lagt märke till det tidigare kunde man göra det i hans symbolbok (Symboler omkring os) som kom ut i svensk översättning på Norstedts 1978. Nu har hans nästa bok, Heraldikkens femten Glæder, kommit ut på Gads förlag, underhållande

och spirituell och full av välillustrerad lärdom. Vi skulle vilja komplimentera förlaget och dess experter för god typografi om vi inte visste att Achen själv råkar kunna den konsten.

Femten Glæder inleds av några hågkomster: hur lille Sven Tito på sommarlov i Sydsjälland 1933 observerade de gamla slottens stormannavapen. Femten Glæder är Achens sätt att undgå en mera prosaisk kapitelindelning; de femton är ganska allomfattande. Den första av dem är Heraldikkens skönhet eller den umiddelbare glæde. Dess första bild är på en helsida: ett fotografi av murbågen och ett stycke av muren i portalen till St.

John's College i Cambridge med Margaret Beauforts vapen från 1511.

Femten Glæder är spännande, både text och bilder; inte minst spännande är fotografier av heraldik använd i vår egen nutid. Och denna pedagogiska estetik, eller estetiska pedagogik, som är så typiskt Achen: tablåerna över sexton möjliga tinkturkombinationer på omslagets insidor med ett lejon av förebildlig skönhet. Ett annat förebildligt stycke heraldik sitter på titelbladet: Achens eget vapen, från 1700-talet, här utsökt väl tecknat av Olivier Clottu.

Till Heraldikkens femten Glæder kommer en sextonde: att läsa boken.

H. S-r

Register til Bind 4 = Nr. 31 - 40

Alfabetiseret med »å« sidst, efter »æ/ä« og »o/ö«. Udarbejdet af Allun Tonnesen.

Side 9 - 56 = nr. 31
Side 57 - 104 = nr. 32
Side 105 - 152 = nr. 33
Side 153 - 208 = nr. 34
Side 209 - 256 = nr. 35

Side 257 - 304 = nr. 36
Side 305 - 352 = nr. 37
Side 353 - 404 = nr. 38
Side 405 - 452 = nr. 39
Side 453 - 482 = nr. 40

Abildgaard, Søren 233, 285 ff
Académie Internationale d' Héraldique 389, 407
Achen, Sven Tito 343, 414 f, 481 f
Adam-Even, Paul 206
Adel 414
 Danmark 19 ff, 31 f, 79, 121 ff, 124 f, 251 f, 349 f, 406, 472 ff
 Sverige 9 ff, 49, 105 ff, 187, 304, 321 ff, 472 ff
 Finland 50
Adelborg, slægt 324 f
Adler, selskab 448
Adlersparre, slægt 328 ff
Adolf, hertug af Gottorp 305
Af . . . , se den følgende del af navnet
Afledning, se Brisure
Afzelius, von, slægt 330
Agnés, dansk dronning 433
Agnus Dei, se Gudslam
Agricola, Michael 239
Aks 29, 90, 146
Albedyhl, d', slægt 11
Albertslund kommune 159
Albrecht af Mecklenburg, svensk konge 437
Aldenburg, Antoinette Augusta von 19
Alexander III, pave 212 ff
Allegori, se Symbolik
Allerød kommune 157
Alliancevåben 211, 220
Almindelige Handels Compagni, Det 43
Alsøce 203 f
Alströmer, slægt 326
Amaury, Thomas 317 ff
Anders Henriksen 183
Anders Sunesøn 433
Andersen, Andreas von 309
Andersen, Detlev 308
Andersen, Ole 340
Andreaskors 112
Andriusevicium, Alfonso 27
Angelsaksisk våbenpraksis 454
Angerbauer, H. 226

Angermannus, biskop 240
Ankarcrona, slægt 17
Anker 109, 112, 146
Anna Erichsdatter 306
Anna Hansdatter 309
Anna Lorentzdatter 363
Anna Nisdatter 309, 362
Anna Sophie, datter af Frederik III 39
Anne Hansdatter 307
Anne Olufsdatter 125 f, 194
Antonius, Sankt 146
Arenfeldt, Henrik 78
Arkitekturhistorie 28 f
Armorial, se Våbenbog eller den følgende del af navnet
Armorial Général 139
Arnd, C. 65
Arnold, hertug af Geldern 71
Arnold af Lübeck 431
Arrhenius, Lars 257
Arrild af Lybek 436
Arrild kirke 307
Arte et Marte,
 Riddarhusets årsskrift 49, 388
Arthur, sagnkonge 437
Arvligt slægtsvåben 66
August, hertug af Braunschweig-Lüneburg 306
August, kurfyrste af Sachsen 422 f
Aureo, J. de Bado 65
Av . . . , se den følgende del af navnet
Aventoft kirke 307 f

Bado Aureo, J. de 65
Bager, Oluf 196
Bagge, Frederik:
 Mellificium Evangelium 455
Baldakin 127 f
Balduin af Luxemburg, kurfyrste 475
Balk, Björn Göransson 228
Banderia Prutenorum 450 ff
Bang, slægter 195 f
Bang, Oluf 335

- Barbette, Josias 131 f
Bartholdy, Nils G. 20, 25, 50, 60, 351
Bartholin, Thomas Eichel 90
Bascinet (underhjelme) 70
Basse, slægt 75
Basse Christophersen 75
Bastard 116
Beauchamp of Bedford, slægt 70
Beaufort, Margaret 482
Beaulaincourt-Bellenville-Våbenbogen 50, 437
Beck, Lave 77
Beeske, slægt 196
Begravelseskjølde 33 ff
Bellenville-våbenbogen 50, 437
Bence-Jones, Mark 345
Benedicht, Lorentz 279 ff
Bennich, Richard 309
Benno Henriksson 224
Benzelius, Henrik 240, 242
Benzelstierna, slægt 13
Bérard, generalkonsul 325
Berg, Adam 399
Berghman, Arvid 143, 185, 189 f, 200, 387 f, 449
Bergius, Bengt 66
Bergquist, Carl Erik 263
Bergquist, Göran 152
Bergroth, Tom 351 f
Bergshammar-våbenbogen 57 ff
Bergsmans blomst 111
Bergstedt, diplomat 325
Bernér, Henrik 403
Bernhard af Clairvaux 239
Bertil, prins 392
Bibliografi 63 ff, 479
Bielde, slægt 145
Bielkenstierna, slægt 14
Bieldensköld, slægt 112
Bille I og II, slægter 145
Bille, Margrethe 53
Bille, Mogens 440
Bille, Sophie Andersdatter 470
Bille af Dybeck, slægt 112
Billing, Gottfrid 225, 233
Birger Gunnerson 232, 241
Birger Jarl 35
Birger Magnusson, svensk konge 35, 434
Birger Månsson 225
Birger Ulfsson 36
Birgitta, den hellige 36
Birgittinsk ordensheraldik 396
Birgittinsk symbolik 225, 400
Biskopsattribut 112, 240
Biskopsstav 211 ff, 240 f, 476
Biskopsvåben 28, 210 ff
Bitegn, se Brisur
Bitz, Konrad 229
Bjäre kommune 101
Björn, biskop 230
Björn Andersen 76
Black, George F.: The Surnames of Scotland 453
Blasonering 59 f, 151, 198, 259, 411 f, 430
Blekinge 14
Blome, R. 315 ff
Blåbjerg kommune 155
Blåmandshoved 270
Bo Iversen 271
Boesch, Paul 142
Bogense-slægten 124 ff, 194 ff
Bogtrykkermærker 123, 148
Bohord 431 ff
Bollnäs kommune 174
Bomærker 51, 125, 148 f, 152, 178 ff, 264, 350, 408, 479
Bonde, slægt 13 f, 247
Bonifatius VIII, pave 419, 422 ff
Borg, Kirsten 123
Borgenstierna, Gert 235
Borgerlig våbenføring 414
Sverige 185 ff, 449
Borgersegel 178 f
Borgå stift 231
Bornemann, Oluf 84
Bornemann, Julia Adelaide Harriet 403
Bornemann, Olof 84
Bornholms våben 39 ff
Bornhoved, slægt ved 433
Boström, Göran 190
Bothvidi, Joh. 240
Bottolfsen, Øystein 166
Bouche 472
Bov kirke 363 f
Boy, Willem 273 ff
Brabrand, Frederik 88
Brægdvåpen 11 ff, 110 f
Brahe, Sophie 471
Brahe, Steen 292 ff
Brainville, Claude Finé de 314 ff
Brakteater 338
Brand Ulfsson 35
Brasilien, biskopsvåben 28
Brask, Hans 220
Brauner, Anders 262
Braunschweig, kommunevåben 347 f
Brehmer, C. J. 258
Bremen 355 f
Brilioth, Brita 241
Brilioth, Yngve 218 f
Brinck-Seidelin, slægt 90
Bring-Lagerbring, Sven 64 ff, 259 ff
Brisure 11, 25, 51, 61, 355, 385, 462, 466
Britze, Friedrich 136

- Brockenhuus, Oluf 80
 Brodinius, Joh. 236
 Brok, Esge 53 f, 292 ff
 Brooke-Little, J. P. 407, 412
 Brudekister 50
 Brynolf Algoisson 222
 Brøns kirke 307
 Bråhult, gård 34 ff
 Budapest 26
 Bugenhagen, Joh. 232
 Burén, slægt 330
 Burkal kirke 310
 Burke, Bernard 51, 344
 Burke, John 344
 Burke's General Armory 344, 457, 460, 464
 Burke's Landed Gentry 344, 462
 Burke's Peerage 344
 Burke's Royal Families 344
 Bydelsbak, Mette 272
 Bylderup kirke 305 ff
 Bypatriciat 124 f, 194 ff
 Byvåbener, se Kommunevåbener samt de enkelte byer
 Bærum herredskommune 166
 Böhmen 475
 Bökwall, Christer 57, 60, 152, 168 ff
 Borglum kloster 32, 119, 121 f
 Børkop kommune 156
- Cahiers d'héraldique 206
 Caluwé, Robert de 352
 Cantacuzino, fyrsteslægt 345
 Canterbury 52
 Cappelen, Hans A. K. T. 25, 50
 Carl IX af Sverige 22, 258
 Carl XI 9, 246
 Carl XII 9 ff, 357 ff
 Carl XIII 327, 331, 392 ff
 Carl XIII's orden 456
 Carl XIV Johan 327
 Carl XV 328
 Carl XVI Gustaf 383
 Carolath, fyrstehus 345
 Caroline Charlotte Mariane, prinsesse af Mecklenburg-Strelitz 345
 Caroline Mathilde, dansk dronning 52, 135
 Carolus Scotte 443
 Carsten Hansen 307, 365
 Carstens, Johan Laurentz 308
 Carstensen, Ebbe 365
 Carstenskiold, slægt 308 ff
 Catharina Carstensdatter 308
 Cedercrona, Daniel Gustaf 473 f
 Celsing, slægt 323
 Celsius d. y., Olof 258
 Centre pour l'étude de la sigillographie et de l'héraldique médiévales 206
- Charlotte Amalie, dansk dronning 19
 Christen Steensen 80
 Christensen, Johannes 84
 Christian, den udvalgte prins 443
 Christian I, unionskonge 72 f, 438 f
 Christian II, unionskonge 20, 439 ff
 Christian III af Danmark-Norge 441 f
 Christian IV af Danmark-Norge 40, 296 404, 442 f
 Christian V af Danmark-Norge 19, 42, 45
 Christian VII af Danmark-Norge 155
 Christina, svensk dronning 396
 Christine, dansk dronning 439
 Christine af Hessen 305
 Christoffer, hertug, senere kong Christoffer II 435
 Christoffer III af Bayern, unionskonge 438
 Churchill, slægt 150
 Ciborium 127
 Cinquefoil 464
 Cirkel 477
 Claus Eriksen 194 f
 Clavcs 219
 Clemens V, pave 475
 Clément, Gunnar 352
 Coat of Arms, The 255
 Cochrane, slægt 462
 Cole, A. Colin 447
 College of Arms 52 f, 415, 447, 478
 Commission française pour l'étude de l'héraldique 206
 Courtoisie 70, 72, 220, 471, 473
 Crampton, C. G. 50
 Crone, A. 124 f
 Croneborg, Rutger 105
 Cronsvärd, slægt 107
 Crosby, slægt 150
 Cullberg, John 226
 Cæcilia, helgeninde 119
- d', se den følgende del af navnet
 Dag Eilivsson 98, 100
 Dahlberg, Erik: Svecia antiqua 217, 222, 224 f, 228 f, 240, 261, 313
 Dahlby, Fr. 373 f
 Dahlstierna, slægt 107
 Damascering 123
 Damskjold 73
 Danmark
 oksvåben 450
 rigsvåben 39, 44, 52, 72 f, 127 ff, 144, 470
 Frederik II's rigsvåben 279 ff
 adel 19 ff, 31 f, 79, 121 ff, 251 f, 349 f, 406, 472
 købstadsadel 124 ff, 194 f
 landskaber 39 ff, 52, 279 ff, 283

borgerlige våbener 177 ff, 334
kommunevåbener 153 ff, 376 ff
Danmarks Adels Arbog 472 f
Danmarks Kirker 75 ff
Dannebrog 202, 212, 216, 338
Dannebrogordenen 50, 133, 334 ff
Dansk Heraldisk Samfund af 1946 255f
Datering 39 f, 60, 81 f, 295 f, 471
Davidsen, Stein 166
de..., se den følgende del af navnet
Degn III, slægt 32, 121 ff
Degn, Jens Eskildsen 122 f
Deichmann, Wilhelm 85
Delblanc, Sven 28
Delfin 147
Delinger 61
Delmenhorst 52
Delvis våben 410 f
Den sorte Ørns Orden 134
Denobilisering 461
Despence, se Spens
Dispenser, slægt 467
Det danske Selskab for Heraldik og
Sfragistik 255 f
Det kongelige Skydeselskab 335
Dethlef Carstensen 307 ff
Devise, se Valgsprog
Devotionsformel 127
Diakenn, Johannes 31, 121 ff
Dietrichsson, slægt 51
Differentiering, se Brisure
Dispens, se Spens
Ditmarsken 283
Dlugosz, Jan 451
Doger 319
Dohna, slægt 11, 18
Dorothea, dansk dronning 438 ff
Dorothea, datter af Christian III 281 f
Dorothea Hansdatter 309
Douglas, Sir Robert: The Baronage of
Scotland 453 f, 457, 463 ff
Drage 113, 257
Dragor kommune 156
Dresselberg, Andreas 77
Dresselberg, Wilhelm 78
Drikkehorn 434
Dronningborg, dansk len 54
Ducatusvåbener 273 ff
Ducholm kloster 377
Dulmer, Ditmar Tidemansen 182
Dunbar of Kilconquhar, Patrick 462
Dunsinan, slægt ved 50
Durink, Stanislaus 451
Düben, von, slægt 11
Düllmen, Hermann von 437
Dyrekredsen 30, 145 f, 325
Düren, Adam van 470

Dysevald, Magnus 434
Döbeln, von, slægt 331 f
Dodsskalle 80
Då, slægt 251 f
Då, Claus 75
Då, Claus 251 f
Då, Gregers 252
Då, Valdemar 251
Dåbsfad 53, 343
Eberstein, Henrik 270
Eberstein-loven 470
Edelcrantz, slægt 333
Edward Bekenderen 51
Ecnholm, Christian Siegfred 402
Eg 109
Egede, Hans Povelsen 197
Eggers, von, slægt 108 f
Eggers, Poul 84
Egisl, biskop 224
Ehm, Hans 83
Eidem, Erling 218
Ekenstam, af, slægt 327 ff
Eksjö 348
Elefant Ordenen 132 ff, 345, 438
Eleonora Kristine, d. af Christian IV 443
Elgenstierna, Gustaf 188, 373, 449
Elisabeth, dansk dronning 440
Elphinstone, slægt 462
Emblematik 113, 148, 199
Engberg, Andreas v. 82
England 69 ff, 403 f, 449 f
herolder 52, 447
det kongelige våben 51
skjoldholdere 298
Erich Clementsen 306
Ericson, Nils 330
Erik (V) Klipping, dansk konge 433, 450
Erik (VI) Menved, dansk konge 434 ff
Erik XIV, svensk konge 273 ff, 443
Erik af Pommern, unionskonge 52, 215 f,
245, 438
Erik den Hellige, svensk konge 146, 213 ff,
229, 238, 245 f
Erik Nielsen 125 f, 194
Erikskroniken 434 ff
Eriksson, Olof 161, 190, 352, 367
Erling Skjalgsson 163
Erskine, Sir Alexander 317
Eschenbach, Wolfram von 431
Espence, d', Espens, d', se Spens
Estland 355 ff
Exlibris 352, 375
Fabelvæsener 202 f, 300 f
Fabricius, Knud 40
Fagerli, Finn 165

- Fagsprog, se Blasonering
 Falkenberg af Trystorp, Maria 115
 Falsters våben 41
 Faner, se Flag
 Fant, Erik Michael 262
 Fantasidyr 202 f, 300 f
 Farnese, slægt 396
 Farver 23 f, 103, 214 f, 277, 328, 412 f,
 460, 462
 farvesymbolik 66, 202
 invertering 473
 skravering 262
 Fasces 324
 Felttegn, se Flag
 Femerns våben 41
 Fetscher, Joseph 320
 Figurer, heraldiske 110
 Filippa, dansk dronning 52, 438
 Finkenhausen, Johannes 86
 Finland 230, 258, 273 ff
 flag og våben 366 ff
 adelig våbenføring 50
 ordensvæsen 199 f, 351 f
 Statens heraldiske kommission 388
 kommunevåbener 160 f, 299, 351 f, 388,
 426 ff
 Finlands Exlibrisforening 389
 Finlands Lejons Orden 389, 391, 426
 Finlands Vita Garde 23
 Finlands Vita Ros' Orden 388
 Finska Hushållningssällskapet 23 f
 Firmamærker 147
 Fitzjames, hertug 317
 Fitzwilliam Roll, The 450
 Fjordholm, Odd 51, 167
 Fladestil 56, 95, 162, 302
 Flag 143 f, 200 ff, 411, 481
 Danmark, se Dannebrog
 Finland 366 ff
 Norge 162
 Sverige 50, 107, 353 f
 Den tyske Orden 451 f
 kongresser 299, 448
 Fleetwood, Harald 188 f
 Floris, Cornelis 273
 Fodkamp 431 ff
 Folkungevåbenet 277 f
 Folkungeætten 66, 258
 Follingius, Petrus Nicolai 239
 Fontein, Claus 443
 Foreninger
 Heraldisk Selskab 256
 Danmark 91, 255
 Finland 23 f
 Nordisk Flagselskab 299
 Tyskland 407, 410
 Østrig 448
 Forman of Luthrie, Sir Robert 71
 Fosséus, Helge 30
 Fox-Davies, A. C. 407
 Franco De Baux, Don Victor, 346
 Frankrig 139, 205 ff
 majestætssegl 128
 rigsvåben 129, 207
 manglende statsvåben 139
 Frauenlob 436
 Frechot, Casimir 316
 Fredensborg-Humblebæk kommune 160
 Frederik II af Danmark-Norge 279 ff,
 439, 442 f
 Frederik III af Danmark-Norge 39 ff
 Frederik IV af Danmark-Norge 42, 133 f
 Frederik VII af Danmark 135, 345
 Frederik I af Preussen 134 ff
 Frederik I af Sverige 115 ff
 Fredrikshåb kommune 153
 Frender, biskop 223, 238 ff
 Fret 165, 466 f
 Friefeldt, David 390 ff, 50, 189 f, 385
 Frihetstiden 105 ff
 Friis, Claus Achten 46, 153 ff, 376 ff
 Friis, Dorothea 251
 Friis, Jep 119
 Frille, slægt 177 f
 Frimurerordenen 391 ff, 456
 Frimærker 148
 Fritz, Sven 402 f
 Froissart 436
 Fuchs, slægt 16
 Fuchs, Rutger 17
 Fuglebjerg kommune 378 f
 Fuglsang, gård 29
 Fuglse herred 376
 Funck, af, slægt 331
 Fyns amtskommune 378
 Fysiologus 301 f, 310
 Fälttecken, se Flag
 Färg, se Farver
 Færøernes våben 41
 Forsamlingsvapen 243
 Forslev kirke 268 f
 Fårevejle kirke 436 f
 Gabel, Frederik 40
 Gadh, Hemming 262
 Gaffelkors 111
 Galbreath, D. L. 406, 416 ff
 Galen, slægt 268
 Galic, Erik 57, 259 ff
 Gallén, Jarl 25
 Gallen-Kallela, Akseli 200, 366
 Galskyt, slægt 123, 194
 Galskyt, Oluf 125
 Galt, slægt 268 f

- Galtung, slægt 99 f
 Gamashes, Rohant Marquis de 318 f
 Gardell, Nils 237
 Gascoigne, Sir William 70 f
 Gaute Eriksson 99 f
 Gelre-våbenbogen 50
 Genealogisk-heraldisk Selskab 91
 Genos, tidsskrift 388
 Geografiske våbenmotiver 12, 111
 Georg, Sankt 218
 Georg I af Grækenland 135
 Gierta, slægt 331
 Giertta, slægt 15, 17
 Giertz, Bo 234
 Gillingstam, Hans 35 f
 Gimsøy nonnekloster 97 ff
 Gisberg, Sofia 390
 Glimmingehus 470 f
 Glob, P. V. 339
 Glostrup kommune 156
 Glud, Søren 240
 Glysing, slægt 36
 Goes, Hugo van der 72
 Goterne 257
 Gotland 16, 40 f, 236, 263, 283
 Graf 141
 Grahl-Madsen, Atle 299
 Granat 459
 Granatæble 111
 Grandjean, Poul Bredo 279, 283, 409, 414
 Granfelt, George 389
 Granroot, Bengt 264
 Granskure 388
 Grave, Erik 240
 Greffen, Mathilde von 403
 Gregor VII, pave 422
 Gregorius Dagsson 98
 Grep, Brita 221, 226, 302
 Greverod, Hans Hermansen 182 f
 Griffenfeld, Peder 39 ff, 130
 Gritzner, Maximilian 131
 Grotte, Sven 221
 Grubbe, Peter 269
 Grækenland 342
 Græsk kors 220, 228 f
 Græsted-Gilleleje kommune 160
 Grøn, Anders 194
 Grønland 39 ff, 196 ff
 kommunevåbener 25, 153 f
 Grønlandske Handel, Den kgl. 43 ff
 Grønt-hvidt 23 f
 Gudslam 224 ff, 236 f
 Gudssymbol 112
 Gudsøje 234 ff
 Guldhornene 337 ff
 Gumsehuvud, Gustaf Karlsson 472
 Gundsø kommune 160
 Gustaf I Vasa af Sverige 220, 239 f, 273 ff
 367, 440 ff
 Gustaf II Adolf af Sverige 246, 443
 Gustaf III af Sverige 22 ff, 313, 321 ff
 Gustaf IV Adolf af Sverige 22, 24, 321 ff
 Gustaf Eriksson 64
 Gustafschöld, slægt 324
 Gustavsson, Arthur 164 f
 Gyldenløve, Ulrik Frederik 19
 Gyldenstjerne, Jytte 288 f, 471
 Gyldenstjerne, Karen 471
 Gyldenstjerne, Mogens 441
 Gyllenstierna, Erik Birgersson 223
 Gylta, Nils 34 f
 Gyrsting, Nafno 225
 Gyrstinge, Jens 78
 Gärtner, Bertil 234
 Göteborg stift 234
 Gøye, Mogens 440
 Hadorph, Carl 186 f
 Hadrian VI, pave 418
 Hadsel herredskommune 166
 Hagekors 337 ff
 Hagens, Anna Cathrine 308 f
 Hajstrupgårdslægten 305 ff, 362 ff
 Hak, Niels 268
 Hall, von, slægt 332
 Halsten Petersson 277 f
 Hammar, Ahti 426 ff, 352
 Hammershus læstning 232
 Hans, unionskonge 439
 Hans Andersen 307
 Hans Nissen 305 ff, 362
 Hans Outsen 307
 Hansi (J.-J. Waltz) 203 f
 Hardeland, Magnus 165
 Hare, Erik 188
 Haro, spansk by 123
 Harpe 144
 Harsick, Sir John 70
 Hatten, Bendix von 308
 Hatten, Hinrich von 308
 Haven, Lambert van 133
 Havhest 398
 Haxthausen, Otto 99
 Hebriderne 72
 Hedberg, Carol 352
 Hedin, Sven 152, 333
 Hedvig Eleonora, svensk dronning 17
 Heilmann, Gerhard 45 f
 Heim, Bruno B. 99, 143, 408, 416 ff, 475 ff
 Heinonen, Björn Ole 352
 Heinrichs, David 306
 Helene, datter af Valdemar den Store 347
 Helga, abbedisse 96
 Helgenattribut 146, 211

- Hellström, B. Harald 426
 Henrik, prins af Danmark 137
 Henrik, Sankt 229 f
 Henrik, fyrste af Mecklenburg 434 f
 Henrik VII, tysk-romersk kejser 475
 Henrik II af Frankrig 430
 Henrik Johansson 225
 Henrik Karlsson 241
 Henrik Lorentzen Jæger 309, 363 f
 Henrik Pctersen 306
 Henrik Tidcmansson 220
 Heraldica Fennica 388
 Heraldik i almindelighed 56, 63 ff, 139, 149 f, 204 f, 207 f, 250 ff, 257 ff, 346, 404, 405 ff
 katolsk-marxistisk 28
 terminologi 259
 definition 408 ff
 arbejdsmetoder 411 ff
 regler 412 ff
 normer 50
 Heraldisk klingende navne 10
 Heraldisk Selskab 256
 Heraldisk Tidsskrift 256
 Heraldiska Sällskapet i Finland 388 f, 426
 Hermansson, Johan 257 f
 Herold, forening 407, 410
 Herolder
 Danmark 429 ff
 England 52 f
 Heroldsfigurer, se Figurer
 Heroldsområder 60
 Herrlin, Olof 237
 Herrljunga kommune 168
 Hersleb, slægt 365
 Hersleb, Hans 87
 Hessen 117
 Hessenstein, von, slægt 114 ff
 Hessenstein, Frederik Vilhelm von 115 ff
 Hessenstein, Karl Edvard von 115 ff
 Hest 109
 Heyen, Franz-Josef 475
 Heyerdahl, Didrik 25
 Heymowski, Adam 25, 58 ff
 Hildebrandt, A. M.: Wappenfibel 407
 Hilffeling, Carl Gustaf Gottfried 302 f
 Himmelhøvelingen 127
 Hinnerup kommune 158
 Hinrich Nissen 306
 Hinrichsen, Hinrich 363
 Hiort, Esbjørn 285
 Hiort, Jesper 81
 Hisinger, slægt 108
 Hiärne, Urban 113
 Hjelm 186, 189 f, 243, 328
 Hjelmfigurer 17, 107, 322, 329
 Hjelmklæde 17, 107, 323, 329
 Hjelmkrone 107, 186
 Hjelmkuc 430
 Hjerte 226, 363
 Hjerteskjold 106
 Hjort 362 ff
 med slange i munden 305 ff
 Hjul 146
 Hjul Kors 477
 Hjäl m, se Hjelm
 Hjælpevidenskab, heraldik som 28 f, 343 f 410
 Hofman, de, slægt 88, 403
 Hofman, Niels de 85, 88
 Holberg, Ludvig 41 f
 Holck, Christen 292 ff
 Holeby kommune 376 f
 Holland, kongevåben 137
 Holm, Hans J. 28 f
 Holmberg, Rikard 432
 Holmström, H. O. 240, 242
 Holsten 480
 Hope, W. H. St. John: A Grammar of English Heraldry 255
 Hope of Ker, slægt 150
 Horn, slægt 324
 Horn, Arvid 9
 Hornemann, slægt 365
 Hosebåndordenen 298, 404, 447, 454
 Hougaard, Per 249
 Hoyer, Jonas 309
 Huitfeldt, slægt 471
 Huitfeldt, Arild 292 ff, 438
 Huitfeldt-Kaas, H. J. 102
 Hultgren, Gunnar 217 ff
 Hvide-slægten 433
 Hypolito, Abriamo Mandarino 28
 Hyrdestav 97
 Hügblad, Bengt 161
 Härnösand stift 226, 235 f
 Hoegh-Guldberg, Lotte 73 f
 Høng kommune 159
 Höpingk, T. 65
 Håbet (Spes) 330
 Håkan, norsk tronfølger 35
 Håkansson, af, slægt 330 ff
 Håkon IV Håkonsson, norsk konge 450
 Håkon V Magnusson, norsk konge 436
 Håndværkerheraldik 204
 Hårdeman, slægt 107
 Haastруп, Ulla 121
 Identificering 28 f, 114 ff, 267 ff, 402 f
 Ideogram 141
 Ihre, Johan 258 f
 Indianerhoved 325
 Indiske totemmærker 50
 Infulae 220

- Ingeborg Dethlefsdatter 308
 Ingeborg Eriksdotter 36
 Ingemund 65
 Innocens III, pave 421 f
 Invertering, se Farver
 Irland 144
 Islands våben 41 f, 283
 Israel, biskop 224
 Iver Bertelsen 296
 Ivigutut kommune 153
- Jacob, engelske eller skotske konger, se James
- Jacob Erlandson 231
 Jacob Ulfsson 213 f
 Jacobsen, Niels Hansen 378 f
 James II, engelsk konge 316 f
 James II af Skotland 71
 James III af Skotland 71 ff
 Jasper Nielsen 183
 Jelling kommune 377
 Jelling-runestenene 336 ff, 377
 Jens Magnussen 77
 Jens Valtersen 178
 Jnsen, Chr. Axel 126
 Jensen, Henning 350
 Jéquier, Léon 50, 206, 404, 406 ff
 Jerlström, slægt 17
 Jerusalemskors 99
 Jesper Mathicsen 280 f
 Jesper Pedersen 307
 Johan, greve af Luxemburg 475
 Johan III af Sverige 216, 240, 258, 273 ff, 399, 442
 Johan Håkansson 214
 Johan Ulfsson 35
 Johannes XXIII, pave 417 f
 Johannes Døberen 224 f
 Johannes Magnus 214, 242
 Johannes Mathisen 270
 Johannes Paul I, pave 417 ff
 Johannes Paul II, pave 418 ff
 Johansen, Anne Marie 157
 Johnsen, Niels Garmann 298
 Jord 101
 Juel, Jens 41
 Jupon 70
 Juridisk 299, 366 f, 407
 Juslenius, Daniel 222
 Justitia 281
 Jytte Gyldenstjernes våbenbog 288 f
 Jäger-Sunstenau, Hanns 448
 Jägerhorn, J. A. 24
 Jorgen, Sankt 218
 Jorgen Klavsen 125 f
 Jorgensen, A. D. 39 f
 Jørgensen, Harald 25
- Kajander, Kaj 352
 Kalendertegn 145
 Kalkmaleri 268 f, 285 ff, 364, 437
 Kalmar stift 234
 Kannik, Preben 481
 Kanton 454
 Kantzow, slægt 330
 Karelen 360
 Karl, se også Carl
 Karl, ærkebiskop 232
 Karl VII af Frankrig 72
 Karl Erikson 241
 Karl Filip, svensk hertug 444
 Karl Knutsson Bonde, svensk konge 216
 Karl Ulfsson 35 f
 Karlebo kommune 156
 Karlskroniken 438
 Karlstad stift 234 f
 Karlsruvognen 331
 Karmeliter Ordenen 396
 Karruselridning 442
 Karse, Bo 271
 Karup kommune 159
 Kaskö, finsk by 22
 Katarina, helgeninde 146
 Katarina Jagellonica, svensk dronning 274
 Katarina Sverkersdotter 36
 Katharina, svensk dronning 273 ff
 Katolsk præg, Symboler med 96, se også Kirkeligt
- Katolsk-marxistisk heraldik 28
 Kaunas, litauisk by 26 f
 Kedja, Einar 190
 Keith-Hill, T. A. 346
 Kekkonen, Urho 388
 Kihlgren, Zacharias Aron 64
 Kinda kommune 168
 Kirkeligt 28, 30 f, 99, 112, 119 f, 148 209 ff, 400 ff, 416 ff, 475 ff, 480 f
- Kirstein, Olaf 19 f
 Klaffbord 277
 Klaipeda, litauisk by 26 f
 Kleberg, H. J. S. 152
 Kleberg, Johan:
 Heraldiskt lexikon 456
 Klingspor, Carl Arvid 188, 373 f. 391
 Klintberg, Hjalmar 187
 Klinteberg, af, slægt 373 f
 Klokke 146
 Klædninger, heraldiske 69 ff
 Kløverbladskors 242
 Knop, Olof 225
 Knorring, von, slægt 346 f
 Knud, dansk hertug 295
 Knud den Hellige, dansk konge 146
 Knut Bosson 220
 Koldinghus 282

- Kommunevåbener
 Danmark 153 ff, 376 ff
 Finland 160 f, 299, 351 f, 388, 426 ff
 Grønland 25, 153 f
 Norge 103, 162 ff
 Sverige 56, 167 ff, 379 ff
 Tyskland 347
- Kongeloven 39 f, 127
- Kongresser
 1970 Wien 448
 1972 Liège 479, rapport 50
 1974 München 25 f
 1977 Vexill. Washington 299
 1979 Vexill. Wien 448
- Konningsmark, Henning 437
- Konow, Jan von 193, 245, 372 f
- Konstantin I 128
- Konstantin I, pave 421
- Koral 312 f
- Korn, Elisabeth 51
- Kors 94 ff, 212 ff, 228 ff, 236, 238, 477,
 se også de enkelte korsformer
- Korset kors 168
- Korsholm kommune 161
- Korskvadrat 99
- Korsstav 211 ff, 241 f, 476
- Kraak, Karl 37
- Kraft, Peder 87
- Krans 109
- Krantz, slægt 190
- Kresten Frellesen 177, 183
- Kreyberg, Leiv 409
- Krigstelt 128
- Krist..., se også Christ....
- Kristdala kirke 33
- Kristelige symboler 148
- Kristi nagler 99
- Kristina Bjørnsdatter 36
- Kristocentrisk ikonografi 211
- Kristus 235, 237
- Krokoms kommune 379 f
- Kromnow, Åke 312
- Kronborg 52
- Kroner 11, 52, 245
 Danmark 132 f
 Sverige 50, 221, 273, 354
 Se også Rangkroner og Tre Kroner
- Kroningsceremoniel 133
- Kronoby kommune 160
- Kräkla, se Biskopsstav
- Kullberg, af, slægt 332
- Kungl. Livgardets dragoner 386
- Kurk, Arvid 230
- Kursværd 275
- Kvadring 210, 223
- Küenburg, Hermann 460
- Kymmenegårds län 360
- Kälde, Bengt Olof 209 ff, 190
- Københavns stift 400
- Københavns Universitet 400
- Kobstadsadel 125 f, 194 f
- König, Nils 220
- La Constance Ordenen 24
- Labarum 201
- Labour Party 298
- Labyrint 147
- Lagerberg, slægt 108 f
- Lagerbring, se Bring-Lagerbring
- Lagercrantz, slægt 373 ff
- Lagerlöf, von, slægt 240
- Lagerstedt, slægt 373 f
- Lam 257
- Lambrequin 128 ff
- Lamby, Ingrid 168, 313
- Lancelot 207
- Landsdommervåbenskjolde 75 ff
- Landsting, sjællandske 76 ff
- Langholz, Carl 306 ff
- Lappland 94
- Lars Mikaelsson 228
- Larsen, Ole, våbenmaler 44, 335
- Laurentius, Sankt 231 ff, 376 f
- Le 146
- Leijonhufvud, slægt 275
- Lenæus, Joh. Canuti 217
- Levetzau, slægt 145
- Lewenhaupt, Adam 63, 188, 233, 390 f
- Lexicon over Adelige Familier 289 ff
- Lexow, Jan Hendrich 163
- Lidén, Johan Henrik 66
- Licwen, von, slægt 18
- Lilje, halv 221, 277 f
- Lilje, Mats Gregersson 223
- Liljeblad, F. 224
- Lind, Jöns 66
- Lindblom, Jacob Axelsson 217, 242
- Linde, de, slægt 403
- Lindgren, Agi 218
- Lindenov, Anne 55
- Lindersköld, G. A. 242
- Lindroos, Reino 367
- Linje 477
- Linköping by 221
- Linköping stift 219 ff, 240, 419
- Linné, Carl von 111
- Lion rampant 30
- Liphardt, Frederik Wilhelm von 361
- Lippe 479 f
- Litauiske Sovjetrepublik 26
- Lithman, slægt 239
- Litterære våbenbilleder 12, 111
- Liuksiala, Aarno 352
- Livland 355, 358 f

- Livre des Tournois 430
Logo-figurer 408
Lollands våben 41
Lopes de Haro, Pedro 20 f, 123
Lopez, Giovanni Battista 19 f
Lorentz Hinrichsen 363
Lorentz Nissen 309, 362 f
Louda, Jiri 480
Louise, dansk dronning 52
Louvain, Eglise des Récollets 21, 123
Loyau, Hélene 206
Luleå stift 236
Lund stift 231 ff
Lunds Universitet 64 f
Lundström, Gösta 224
Lunge, Ivar 440
Luttrell, Sir Geoffrey 69
Luttrell Psalter, The 69
Luxdorph, Bolle Willum 87
Luxemburg 475
Lydeke Abclsson 225
Lüneburg 171
Lüneburg, Anna Maria von 306
Lyngby kirke 431 f
Lyon King of Arms 71, 462, 466 ff, 478
Lütkekan, slægt 240
Lærdomsattribut 14, 330
Løse figurer 61
Løve 146, 274, 470 f, dobbelthalet 13
Løvehovde 221, 275
Løvenskiold, slægt 51
Løvenskiold, Herman 198
- M. M. 53
Macclesfield, jarl af 317
Maddonald, W. R.:Scottish Armorial
Seals 456 ff
Macduff, Earl of Fife, Gillemichael 466
Machatscheck, Heinz 26
Magdalene Dethlefsdatter 307 f
Magnus Eriksson, svensk konge 277 f
Magnus Erlingsson, norsk konge 431
Magnus Haraldsson 222
Magnus Ladulås, svensk konge 433 f
Magnus Lagabøter, norsk konge 450
Magnusen, Finn 337
Mainz, ærkebispedømme 253
Malcolm III, skotsk konge 468
Malling, Ove 44 f
Malm, slægt 198
Malm, Carl Wilhelm 152
Malta 481
Mannerheim, Carl Gustaf 23, 351, 366
Mantuakors 11
Margaretha, svensk dronning 273 ff
Margaretha Hansdatter 309
Margrethe, datter af Erik Klipping 434
Margrethe, skotsk dronning 71 ff
Margrethe II af Danmark 46, 73 f, 133,
136, 352
Maria, Jomfru 31 f, 121 f, 222, 224, 272,
341 f, 418 f, 480
Marie, skotsk dronning 71
Mariefreds kirke 220
Mariemagdalene kirke 472
Marine Hansdatter 307
Marine Petersdatter 305
Maritimt attribut 16
Markmand, Iven 269
Marks kommune 169
Markusløve 417 f
Marot, Jean 217
Marschalch, Augusta Margrethe 54
Marstegn 477
Martin V, pave 420
Mathieu, Rémi 408
Matland, Johan 167
Medelpad 275
Meinstorf, Henrik 78
Meinstorff, Anne 285
Meissen, Heinrich von 436
Melin, Ingvar S. 368
Ménéstrier, Claude-François 64 f, 131
Mengden, Carl Fredrik von 359
Merskumspibe 114
Messenius, Joh. 238
Mette Jespersdatter 307
Mette Nisdatter 309, 363
Meurling, Per 34
Mhlungu, Paulus Ben 30
Missale aboense 229
Missale lundense 232
Missionskors 230
Mitra 210 ff, 238 ff, 476
Molbech, C. 470
Moldova 478
Moltke, Evert 268
Moltke, Fikke 268
Moncreiffe of that Ilk, Sir Iain 466 ff,
477 f
Monmouth, hertug af 317
Montgomery-Massingberd, Hugh 344 f
Moreau, Philippe 129
Morgenstjerne, Otto v. Munthe af 89
Mormand, slægt 270
Morskinskinna 431
Morsø kommune 377 f
Mossencrone, dc, slægt 413
Motiver, se Figurer
Motto, se Valgsprog
Mule, slægt 122, 196
Mule af Falkendale, slægt 182
Mullsjö kommune 379 f
Munch, P. A. 337

- Munck, slægt 322
 Munthe, von, slægt 89
 Munthe, Morten 87
 Murtinde 252
 Muslingskal 327, 333
 Mygdal kirke 31, 121 ff
 Mykene, løvporten 30
 Mylius, slægt 86
 Mylius, Peter Benzon 85 ff
 Müller, P. E. 336
 Mähren 480
 Måne 109
 Månedsbilleder 145
- Nabe-Nielsen, F. 54
 Napoleonsk 139
 Natt och Dag, slægt 14
 Nederlandene, se Holland
 Neergaard, Jens Bruun 90
 Neergaard, Rolf Viggo 29
 Neptun 329, 398
 Neubecker, Ottfried 277, 406 ff
 Nidaros ærkestift 245
 Niels 271
 Niels fra Ø 119 f
 Niels Ovesen 120
 Nikolaj I, czar 22
 Nikolaus, Sankt 146
 Nils Alleson 210 ff
 Nils Hermansson 220
 Nils Kettilsson 419
 Nils Markusson 220
 Nils Olofsson 228
 Nils Ragvaldsson 228
 Nis Hansen 306 ff, 365
 Nis Henriksen 305 ff
 Nis Lorentzen 363
 Nissen, slægt 362 ff
 Nissen, August Nicolai 365
 Nissen, Detlev 310
 Nissen, Hans d. y. 310
 Nissen, Harald 362 ff
 Nissen, Herman Lorentz 309, 364 f
 Nissen, Nicolaus 362 ff
 Nissen, Nissenius 310
 Nivenius, Olle 233
 Nixon, Richard 345
 Noblesse d'épée 465
 Noblesse de mantaux 465
 Noblesse de robe 130
 Nordbagge, Eggert Eggertsen 334
 Nordenskjöld, slægt 329
 Nordenstierna, viceadmiral 325
 Nordin, af, slægt 326
 Nordkapp herredskommune 164
 Nordrhein-Westfalen 480
 Nordstjerne 116, 235 f
- Nordstjärncorden 241, 391
 Norge 62
 lovevåben 137, 277 f
 tidligere kongevåben 450
 den norske kirkes våben 96
 kommunevåbener 103, 162 ff
 Numers, Gustaf von 387 f, 25, 50, 160 f,
 190, 200, 352
 Numismatik 149
 Nyckel, se Nøgle
 Nygaard, Truls 165
 Nykøbing (Falster) slot 54
 Nyrop, Martin 45
 Næstved, Vor Frue Skole 341
 Næstved Gråbrødrekløster 267
 Næstved museum 119, 267
 Nøgle 219 ff, 324, 419 ff
 Nørlund, Poul 295 f
 Nørre Snede kommune 376 f
- O. S. 53
 Obelisk 17
 Obelitz, slægt 145
 Odden, gård 31 f, 121 ff
 Odencrantz, slægt 239
 Oehenschläger, Adam 334 f
 Ofecgh, Joh. 226
 Offentlige våbener 407 f
 Officerers våbener 186
 Ofråse 185 ff
 Ogilvie, slægt 71
 Olav Magnus 214 ff, 242, 348, 438
 Olav den Hellige, norsk konge 146, 245
 Olav Engelbrektsøn 241
 Oldemorstof, gård 309, 362 ff
 Oldenborg 52
 Oljedirektoratet 397 f
 Olmütz, se Olomouc
 Olof Andersson 225
 Olof Gunnarsson 225
 Olof Magnusson 229 f
 Olof Nilsson 35
 Olofsborg, Sankt 473
 Olomouc (Olmütz) ærkebispedømme 480
 Olsson, Jan-Eric 348
 Ombrellino 128 f, 418 ff, 476
 Orfordness 16
 Oriflamme 201
 Orkney Øerne 72
 Orsini, Virginio 396
 Oscar I af Sverige-Norge 327
 Oscar II af Sverige-Norge 246, 328
 Ostindiska Compagniet 326
 Otto, markgreve af Brandenburg 433
 Otto, hertug af Lüneburg 435
 Oxe, Peder 78
 Oxenstierna, Jöns Bengtsson 213 ff, 220

- Paasikivi, præsident 388
Paillot, Pierre 130 f
Palander af Vega, slægt 332
Palmquist, Arne 226
Paludan-Müller, E. 124
Para-heraldik 408
Parsberg, Holger 82
Pastourcau, Michel 206
Patriarkalkors 242
Patriotiska Sällskapet 24
Paul VI, pave 240, 416 f
Paveligt 416 ff
Pavillon 128 f
Pæder, ærkebiskop 231 f
Pennington, slægt 70
Peringskiöld, Johan 215 ff, 257 f
Peter Andersen 308
Peter og Paulus 219, 223 f
Petersen, Freddy 379
Petersen, Henry 349 f
Petersen, Wilhelm 481
Petra Sancta, Silvester 130
Petrus Ingevastsson 224
Pfeiff, slægter 50
Philippa, dansk dronning 52, 438
Physiologus 301 f, 310
Picot, slægt 70
Pihl, Oscar 200
Piksten, slægt 183
Pine, Leslie Gilbert 344
Pinello, slægt 107
Pinoteau, Hervé 204, 207
Pius II, pave 421
Pius VII, pave 422
Pius X, pave 418
Planter 100
Plata, Erengisel 434
Platen, von, slægt 330
Plettenberg, Sankt Lamberti kirke 51
Polen 25
Polheim, slægt 12
Poltava, slaget ved 9, 15
Poniatowski, Stanislaw 27
Pontoppidan, Erich 289 ff
Posse, slægt 13, 58
Postament 108
Pottinger, Don 69, 477 f
Poulson, Anna Marie 402
Pour le mérite, orden 325
Prange, Knud 343 f, 406 ff
Preuss, Dorothea 308
Preuss, Johan 307 f
Preussen 133
Primavera, roman 28
Prip, slægt 156
Profer, dic, slægt 144
Prouen, Hinse von 144
Præstehat 243
Præstevåbener 243
Psilander, von, slægt 16 f
Psilander, Gustaf 16
Pudasjärvi kommune 388
Puke, overadmiral 331
Puke, Jon Kettillsson 35
Purhus kommune 155
Purpur 11
Påhlsson, Leif 50, 60
Paars, Claus Encvold 198
Påvlig 416 ff
Qeqertassuaq kommune 153
Quincey, Earl of Winchester, Roger de 468
Rabbow, Arnold 347 f
Raben-Levetzau, Carl Vilhelm 403
Rajalin, von, admiral 110
Rakkestad herredskommune 165
Ralcken, slægt 144
Ralick, Arnt 144
Rammelmann-Elsevier, slægt 20 f, 123
Ramnes herredskommune 166
Rampi, slægt 122
Ramso kommune 155
Rancken, A. W. 387
Randeres 54
Raneke, Jan 31, 57 ff, 155, 189, 343, 373 f, 450 f
Rangkroner 313, 372 f, 476
Rani, Jacob Karlsen 270
Rantzau, Helvig 471
Rantzau, Johan 442
Rasmus Ludvigsson 275
Rasmusson, N. L. 279 ff
Ravnbanner 338
Ravnstrup, gård 250 f
Ray, Rudolf 366, 370
Rehnsköld, slægt 9
Reimers d. y., Johannes 198
Reitzel, Poul 339
Religiose våbenbilleder 13, 112
Relikviekors 99
Renden og stikken 431, 441
Resen, Peder Hansen: Atlas Danicus 400
Reuter Dahl, H. 240
Reutersvård, Oscar 58 f, 470
Revenfeld, slægt 308
Reventlow, Conrad 308
Reyersen, Andreas 290 ff
Rhezelius, Jonas Håkansson 33 f
Ribe 177 ff
Ribe stift 400
Richenthal, Ulrich von 479
Riddarhuset 9 ff, 49 f, 105 ff, 115, 262, 328, 372 ff, 473

- Ridderborg, slægt 11
 Ridderspil 429 ff
 Rietstap: Armorial Général 454, 456, 458, 467
 Riga 12
 Riksarkivets heraldiska sektion 56, 168 ff, 222, 234 ff, 237, 379 ff, 383, 391
 Riksheraldikeråmbetet 189, 226, 302, 391
 Ring 109
 Ringrenden 442
 Ringsted, Sankt Bendts kirke 75 ff, 285 ff
 Robertsfors kommune 380 f
 Robson, slægt 330
 Rogaland fylke 163
 Rogge, Kort 223
 Rollo, slægt 462
 Roma kloster 240
 Romanov, russisk czarslægt 52
 Rondahl, E. 350
 Rose 479 f
 Rosencrantz, slægt 116
 Rosenkrantz, Mogens 470 f
 Rosenschütz, slægt 325
 Rosensparre, Oluf 292 ff
 Rosenstierna, Henrik 262
 Rosensvärd, slægt 325
 Roskilde domkirke 41, 54
 Rostegny de Lancre et de Laage, Pierre de 465
 Rostock, Ole 19 f, 51, 255
 Rothe, slægt 89
 Rothe, Tyge 89
 Rudbjerg kommune 156
 Rudeen, Thorsten 264
 Rudin, Gunnar 379
 Rudolphi, J. A. 65
 Rumænien 478 f
 Rundström, Rolf 189
 Runcindskrift 163, 334 ff
 Ruska, slægt 35 ff
 Ruukki kommune 161
 Rydberg, Walter 299
 Rve. von. slægt 25
 »Rykins baner« 215 f
 Rättvik 244
 Røkpipa 114 ff
 Rör, slægt 152
- Sabelsköld, Carl Jönsson 34
 Sachsen 275
 »Sachsenross« 347
 Sack, slægt 57 f
 Saint Barthélemy 312 f
 Salisbury Roll, The 70
 Salomon, Harald 46
 Salomon, Heyman 43
 Saltensee, slægt 268 ff
- Salvegarde-tryk 279 ff
 Sanderumgård 28
 Sankt, se det følgende navn
 Sasse, Steffen 440
 Sassoferrato, Bartolo di 203, 414 f
 Sattrup kirke 432
 Sauda herredskommune 167
 Saulx, Jeanne 464
 Saumburka, Bruno ze 480
 Saxild, Hans Wilhelm 123
 Saxoferrato, Bartolus de 203, 414 f
 Scavenius, slægt 147
 Scheffer, C. G. U. 23, 25, 50, 56, 176, 211, 234, 274 f, 348, 392
 Schefferus, Johannes 65, 264
 Schilbred, C. S. 51
 Schiötte, Magnus 198
 Schlotheim, Caroline von 118
 Schlyter, Hans 50, 226, 236, 302
 Schreiber, Karl Adam 66
 Schrot, Martin 399 f
 Schröderheim, slægt 110
 Schulzenheim, von, slægt 330
 Schweiz 142
 Schwerin, H. H. v. 279f
 Schück, Adolf 35
 Schützercrantz, slægt 111
 Scholler, Rasmus 83
 Schönberg, Anders 188
 Schörling, Andreas 257, 264
 Scope, Beatrice 69
 Scoresbysund kommune 154
 Scott, Walter 317
 Scott, Walter: Ivanhoe 429
 Seefeld, Jørgen 79
 Selmer, slægt 409
 Semiotik 49, 141
 Serafimer Orden 188, 217 ff, 233, 240 ff, 383 ff, 388, 391, 456
 Sergel, slægt 325
 Sergius III, pave 421
 Seton, reder 326
 Seton, Robert 6th Lord, 71
 Seton Armorial, The 71
 Seyler, G. A. 406
 Shakespeare-heraldik 50
 Shetlandsoerne 72
 Siauliai, litauisk by 27
 Siebmachers Wappen-Buch 144 f
 Siegfrcdslegenden 226
 Sigge Uddsson 221
 Sigiller 51, 199, 210 ff, 263 f, 344, 349 f, 389
 Sigilstampe 119 f, 267 ff
 Sigismund af Luxemburg 452
 Sigismund August, polsk konge 359
 Sigurd Gyrdsson 98

- Sigurd Jorsalfare 431
Silén, Sven 226
Silfverling, Jonas 258
Silfversparre, slægt 324
Silute, litauisk by 27
Silvia, svensk dronning 383 f
Sinclair, slægt 325 f
Sindal kommune 157
Sirvintos, litauisk by 27
Sjællandsfar, Margrethe Jensdatter 271
Sjöcrona, slægt 328
Skade, Ove 54
Skalder, slægt 120
Skandinavisk Vapenrulla 57, 152, 189 f, 198
Skanør 171
Skara stift 221 ff, 400
Skarhult kirke 280 ff
Skave, Herluf 76
Skave, Niels 78
Skedsmo herredskommune 165
Skeel, slægt 145
Ski 94 ff
Skien byvåben 94 ff
Skinkel, Jørgen 125
Skirl, slægt 145
Skjoldefrise 75, 285 ff
Skjoldformer 120, 343, 413
Skjoldholdere 107 f, 323, 329, 463, 476
Skjoldkrone 221
Skobe (Glob), slægt 31 f
Skobe, Mogens Nielsen 123
Skotland 73, 453 ff
 heroldsorganisation 71, 478
 Tidselordenen 72
Skotskinflueret heraldik i Sverige 13 f, 330
Skov, Erik 267, 272
Skovbo kommune 376 f
Skram, slægt 122
Skram, Peder 441
Skraivering 262
Skriver, Gudmund 440 f
Skänninge nonnekloster 36 f
Sköld, se Skjold
Sköld, Sven 166, 190
Skörping kommune 158
Skåne 302 f
Skaaning, Peter 434
Skånings-Åsaka kirke 222
Skånska Capittlet 393
Skånska Provinsiallogen 392 ff
Slange 147
Slesvig-Holsten 52
Snekke, Herluf 78
Societas Heraldica, se Heraldisk Selskab
Soden-Fraunhofen, Heinrich Graf von 28
Sofie, dansk dronning 282
Sofie, Erik af Pommerns datter 433
Sofie Amalie, dansk dronning 42
Solhjul 477
Solis, Virgilio 479
Sollinger Karlsson 434
Sommer, slægt 196
Sommerlath, slægt 383
Sophia, Sophie, se Sofie
Sotenäs kommune 380 f, 447 f
Southacre 69
Sovjetiske byvåbener 26
Spacn, slægt 467
Spansk navneskik 21
Sparre, slægt 14 f
Sparre, Axel 14 f
Sparre, Sigge Ulfsson 223
Spelman, H. 65
Spencer, Philipp Jacob 65, 131 ff
Spens, slægt 13, 453 ff
 Spens d'Estignols 464 f
 Spens of Berryhole 461
 Spens of Bodham (von Booden) 458 ff
 Spens of Condi 461 ff
 Spens of Kames 457
 Spens of Lathallan 462 ff
 Spens of Wormiston 454 ff
Spens, Erik 50
Spillekort 314 ff
Sprengtporten, slægt 12
Staacck, Hans 306
Stackelberg, Carl Adam 358
Stahl, von, slægt 329
Stake, slægt 14
Stanislaw II (Poniatowski), litauisk
 storforste, polsk konge 27
Statens heraldiska nämnd 56, 168 ff, 379 ff
Statens heraldiske konsulent 41, 153 ff,
 256, 376 ff, se også Paul Warming
Statsheraldikeren 226
Statsvåbener 143 f
Stedingk, von, slægt 322
Steenfeld, slægt 402
Steenstrup, Johannes 336
Steijern, Vult von 330
Stella chymicae 111
Stenbuk 147
Stenlille kommune 376 f
Stenungsunds kommune 381
Stil, stilarter 106, 189 f, 412
Stjerne 109, 222
Stjernkors, slægt 230
Stjernkors, Magnus Nilsson 229 f
Stobaeus, Andreas 64
Stobacus, J. 65
Stobaeus, Kilian 63 f
Stockholm, blodbadet i 440 ff

- Stockholm stift 237 f
 Stockholms storkyrka 238
 Stol 123 f
 Stola 223
 Storbritannien 69 ff, se også England,
 Skotland, Irland
 Storck, H. B. 285 ff
 Storcks våbenbog 75 ff, 253 f
 Store Magleby 148 f
 Store Magleby kommune 157
 Store Nordiske krig 353 ff
 Streling, Adam 66
 Striedebeck, Dorothea 310
 Strumpbandsorden, se Hosebåndsordenen
 Strütze, Johan 443
 Strängnäs by 224
 Strängnäs kommune 175
 Strängnäs stift 223 f
 Strålekransmadonna 225 f, 341
 Stuart, slægt 11
 Stub, Peder 198 f
 Stumbrys, J. 27
 Sture, slægt 18
 Sture d. æ., Sten 262, 472
 Støvring kommune 159
 Suldal herredskommune 166
 Sundberg, Anton Niklas 218, 240, 246
 Sundborn kirkesigil 244
 Sundby, Olof 219
 Sutton, Agnes 69
 Suverænitetsymbolik 127
 Svale, Verner 125
 Svanberg, Jan 470
 Svaner, de fem 147
 Svenska Kyrkans vapensköld 244 ff
 Sverige 63 ff, 257 ff
 rigsvåben 116 f, 144, 216, 245, 273 ff
 384, 455, se også Folkungevåbenet og
 Tre Kroner
 ordensvæsen 262
 kirkelig heraldik 209 ff
 adel 9 ff, 105 ff, 187, 304, 321 ff
 rangkroner 313, 372 f
 »ofrälse« 185 ff
 kommunevåbener 56, 167 ff, 379 ff
 militære og kommunale faner og flag
 50, 107, 373 ff
 kongeligt monogram 324 ff, 354 ff, 393 f
 heraldisk terminologi 259
 Sveriges Adelskalender 472
 Sverre, norsk konge 431
 Sveye, slægt 269
 Svinakula, slægt 35 ff
 Svinhufvud, slægter 33
 Svinhufvud, Otto Olofsson 225
 Swedenborg, slægt 13, 239
 Swinton, slægt 462
 Sydlangeland kommune 155
 Sylvester I, pave 128, 421
 Sylvestre 318 f
 Symbolik 80, 96, 109, 140 f, 147 I, 201
 225, 303 f, 360, 400, 477
 farver 66, 202
 suverænitet 127 ff
 videnskabelig 11
 religiøs 13, 112, 416 ff
 Söderblom, Nathan 218, 235, 242
 Solling, landstingshører 85
 Sønderhald kommune 376 f
 T-shirts 341
 Talende våbener 11, 106, 110, 322 466 f
 Tallinn (Reval) 50
 Tannenbergs slaget ved 451 f
 Tarabilda, Arunas 27
 Taube, slægt 115 ff
 Taube, Evert Didrik 115
 Taube, Hedvig 115
 Tavast, Magnus Olofsson 229
 Tavastland 22
 Teets, slægt 112
 Tengenagel, Jørgen 440
 Tennberg, Bo 299
 Terminologi, se Blasonering
 Thiset, Anders 75, 287 ff, 349 f
 Thomas Simonsson 223
 Thomsen, Chr. Jürgensen 336 f
 Thor 335 ff
 Thorlacius, Skule 334
 Thorvaldsen, Bertel 334 f, 345
 Thott, slægt 472 ff
 Thott, Ove 471
 Thott, Tage 84
 Thott, Tage Ottesen 471
 Thyselius, Karl 262
 Tiara 240, 416 ff, 476
 Tidebøger 146
 Tidmark, Nils 213
 Tidsel 71
 Tidselordenen 72
 Tilas, Daniel 106 f, 112 f 322
 Tilas, Olof 113
 Timbrering 210 ff, 244, 416 ff
 Tinkturer, se Farver
 Tjekkoslavakiet 26, 480 f
 Tommerup kommune 378 f
 Torgestam, Harald 447
 Tornering, se Turnering
 Torrigiano, Pietro 273
 Torrlösa kirke 471
 Torsten, biskop 221
 Totem 50, 301
 Trallehjelms 81
 Tranemo kommune 170

- Transchöld, hovjunker 106
Transilvania 478
Trappsurna rutor 99
Tre Kroner
 Sveriges 13, 63, 213, 261, 348
 Unionsvåben 216
Triangel 109
Trier, Johan Wolfgang 65
Troil, von, slægt 112, 242
Troil, Uno von 64
Troilus, Samuel 242
Trolle, Gustaf 214
Trotter, slægt 462
Trundholm kommune 158
Trætteberg, Hallvard 62, 163 ff, 201, 398
 450
Tumba 273 ff
Turnering 51, 429 ff
Turnerkrave 11
Tuve, ærkebiskop 241
Tyge, biskop 119
Tyrkerhovd 15, 20
Tyske Orden 451 f
Tyske Rige 144 f, 399 f, 475
Tønder kirke 308
Tønnesen, Allan 350
Törne, van, slægt 107 f
Törnecreutz, slægt 10 f
Törner, Johan 258 ff
- Ucken, Christopher von 81
Udelt skjold 107
Uggla, Carl Hildebrandsson 63, 188, 260 ff
Ulfeld, Jacob 79
Ulfeld, Korfitz 443
Ulfstand, Jens Holgersen 470 f
Ulrika Eleonora, svensk dronning 9 ff,
 115
Ulv 113
Umanak kommune 154
Unaman, Sunaman og Vinaman 226 ff
Unge Grønlanderes Råd 47
Unionsvåben, se Tre Kroner
Upernavik kommune 153
Uppland 216, 275
Uppsala domkirke 273 ff, 367, 439, 443
Uppsala stift 212 ff, 228 ff, 238, 245, 400,
 419
Uppvidinge kommune 176
Upton, N. 65
Uradel 79
Urne, Axel 78
Urup, Kirsten 471
- Vadstena 52, 400
Vadstena klosterkirke 36
- Vadso bykommune 163
Værnewyck, Xavier de Ghellinck 50 f
Vaivre, Jean-Bernard de 206 f, 437
Valakiet 478
Valdemar, hertug af Slesvig 435
Valdemar, markgreve af Brandenburg 434 f
Valdemar (I) den Store, dansk konge
 347
Valdemar (II) Sej, dansk konge 433
Valdemar (IV) Atterdag, dansk konge
 436
Valdemar Birgeron, svensk konge 433
Valgsprog 108, 150, 199, 211, 281 f, 323,
 329, 334 ff, 385, 463, 476
Valkendorf, Erik 241
Val, P. du 65
Vallioja, Tapio 352
Våpen, se Våben
Varemærker 407, 410
Varenes, M. G. de 65
Vasa, finsk by 22 f, 123 f, 322
Vasa, finsk len 22
Vasa, Kettil Karlsson 220
 se også Wasa og Gustaf I
Vasa Kustartillerisektionen 23
Vasaorden 22 ff, 391
Vase 22, 64, 220
Vaterpas 324
Vatikanstaten 420
Vefsn herredskommune 164
Vejen kommune 378 f
Vellinge kommune 170
Vendsyssel historiske Museum 31
Venuspejl 477
Vernon, slægt 151
Verwohlt, Ernst 155, 255 f
Vexillologi, se Flag
Viborg, landstingshuset 85
Viborg amtskommune 377 f
Viborgs län 360
Vickers, Hugo 345
Videnskabelig symbolik 111
Viffert, Christence 53
Vildmand 470 f
Vilhelm af Lüneburg 347
Vilhelmine Caroline, Frederik V's datter
 118
Villot, Jean 418
Vilnius, litauisk by 26
Vincentius, biskop 221 f
Virgin, slægt 107
Visby (Gotland) 236 f
Visby stift 236 f
Vitslav, fyrste af Rygen 434
Vitterhetsakademien 312 f
Vognsen, slægt 270
Volant, Georgen 282

- Volborth, Carl Alexander von 348, 406
 Von..., se den følgende del af navnet
 Vulson de la Colombière, Marc de 65,
 128 ff, 262
 Vytautas, storfyrste af Litauen 451
 Västerås stift 224 ff
 Västindiska kompaniet 312
 Västra Sallerups kirke 472
 Väte kirke 435
 Växjö stift 226 ff, 400
 Våbenbrev 11
 Våbenbøger 57, 151 f, 206, 430
 (Beaulaincourt-) Bellenville 50, 437
 Bergshammar 57 ff
 Fitzwilliam 450
 Gelre 50
 Guienne 466
 Jytte Gyldenstjerne 288 ff
 Martin Schrot 399 ff
 Salisbury 70
 Svante Banér 473
 Wijnbergen 144, 479
 Våbenforvanskning 453 ff
 Våbenfrise 75, 285 ff
 Våbenhorisont 60
 Våbenkappe 18, 107, 129, 323
 Våbenmaler 44, 335
 Våbenpatent 414
 Våbenrulle, se Våbenbøger
 Våbentelt 127 ff
- Waern, Jacques de 168
 Wagner, Sir Anthony 151, 409, 447
 Waldeck, fyrsteslægt 253
 Walhalla, finsk ordensselskab 24
 Walkendorff, se Valkendorff
 Wallenberg, Marcus 383 ff
 Wallenstein 54
 Wallenstein, Werner von 441
 Wallenstråle, slægt 240
 Wallin, J. O. 240, 242
 Wallin d. y., Jöran (Georg) 236, 263 f
 Waltz, J.-J. (Hansi) 203 f
 Wappenkunde-Wappenkunst 409
 Warmholtz, C. G. 63
 Warming, Paul 25, 41, 155 ff, 256, 299
 se også Statens heraldiske konsulent
 Warnstedt, Christophcr von 60
 Wasastierna, slægt 322
 Weber, I. 65
 Wegener, C. F. 335
 Weller, Joachim 402 f
 Wemyss of Rircs, slægt 466
 Werkström, Bertil 236
 Werlauff, C. E. 91, 334 ff
 Weston, Geoffrey 314
 Wiedewelt, Johannes 42
- Wielhorska, Hedwig 396
 Wiese, E. 45
 Wijnbergen-våbenbogen 144, 479
 Wildte, Fridolf 447
 Wilhelm, landgreve af Hessen-Cassel 118
 Willadsen, Poul 303
 Williamson, David 345
 Wilson, Sir Harold 298
 Wimmer, Ludvig 338 f
 Wingård, C. F. av 240 f
 Wingård, Johan 240
 Winstrup, Peder 232
 Winter, engelsk slægt 70
 Winton, Earl of 71
 Wittelsbach, fyrsteslægt 26
 Wladyslaw II Jagiello, polsk konge 451
 Wolfsburg, tysk by 347
 Woodward, J. 406
 Worm, Ole 336 ff
 Worsaae, J. J. A. 337 ff
 Wrangel, Helmuth 54
 Wrangel af Saus, Anton 456
 Wrede, E. F. 200
 Wretman, Johan 188
 Wulff, Aage 376 ff
- Yang-og-yin 477
 Yrkesattribut 11, 110, 324
- Zacco, slægt 325
 Zibet, slægt 323
 Ziliene, litauisk heraldisk kunstner 27
 Zilliacus, Benedict 367
 Zinn, J. G. 29
 Zwar, Uli 73
- Å..., se sidst i alfabetet, efter »Ä/Æ« og
 »Ø/Ø«
- Ægypten 30
 Älf, Johannes 57, 66
- Ø kloster 119 f
 Øje 147
 Økse 140 f, 146
 Ønslev kirke 53 ff, 343
 Ørbeck, Andreas 85
 Ørkeljunga kommune 172
 Øsel 40 f, 358
 Østerbotten 22 f
 Østhammars kommune 382
 Östra Göinge kommune 173
 Östra Ryds kirke 220
 Østtyskland 26
 Østvedt, Einar 98, 102 f
- Åberg, Gustaf 50
 Åbo stift 228 ff, 400

Register: Åke

Åke Jönsson 225
Åkerhielm af Blombacka, slægt 109 f
Åkirkeby døbefont 339

Åre kommune 381 f
Årjängs kommune 171
Årup kommune 159

HERALDISKE ILLUSTRATIONER UDFØRT AF:

Abildgaard, Søren 195, 286-87
Berge, N. A. 226
Bottolfsen, Øystein 167
Bökwall, Christer 171
Davidsen, Stein 166
Ehrström, Eric O. W. 22
Ericksson, F. 214
Fagerli, Finn 165
Fjordholm, Odd 167
Friis, Claus Achton 46, 154, 155, 156, 157,
158, 159, 377, 378
Grep, Brita 219, 234
Gulløv, Hans Christian 197
Gustavsson, Arthur 165
Hardeland, Magnus 165
Haxthausen, Otto 55, 73, 98, 102, 305, 307
Heilmann, G. 45
Heim, Bruno B. 419
Hiort, Esbjørn 92, 291
Hougaard, Per 340
Høegh-Guldberg, Lotte 74

Johansen, Anne Marie 157
Kälde, Bengt Olof 28, 31, 222, 223, 226,
227, 232, 233, 234, 235, 239, 241, 243,
244, 417, 425 samt omslaget
Lamby, Ingrid 312
Manwaring, N. 415
Matland, Johan 167
Nielsen, Ingrid 179, 181
Nissen, Harald 364
Numers, Gustaf von 160 f
Nygaard, Truls 166
Nyström, P. O. 370, 371
Raneke, Jan 155, 278, 375
Schlyter, Hans 235, 243
Sköld, Sven 166
Storck, H. 19, 310, 413
Trætteberg, Hallvard 94, 96, 163, 398
Törnquist, Leif 354, 356, 357, 358
Volborth, C. A. v. 407
Warming, Paul 156, 378, 379
Wulff, Aage 377, 378

HERALDISK TIDSSKRIFT

udgives af Societas Heraldica Scandinavica, hvis medlemmer modtager det gratis. Der udkommer to numre årligt, i marts og oktober. Medlemskab koster pr. år Dkr. 100 eller hvad der svarer hertil. Medlemskab én gang for alle (kun for personer): det 20-dobbelte.

Indbetaling sker bekvemst gennem dansk postgiro 6 11 23 74, Societas Heraldica Scandinavica, c/o arkitekt Kurt Clauding, Azaleavej 26, 2500 Valby, Danmark. Ved indbetaling på postkontor bør også i Sverige, Norge og Finland anvendes de danske girokort, som selskabet sender til medlemmerne. Girokortene lyder på Dkr. og gælder for Dkr., men indbetaling sker naturligvis i det pågældende lands egen mønt.

Ældre numre af tidsskriftet

Numrene 1, 2, 3, 5, 9, 13, 16, 20 og 27 er udgæet. Alle øvrige numre kan stadig fås. Priserne er som følger, portofrit: Til og med nr. 30, pr. stk. Dkr. 10. – For alle 21 numre til og med nr. 30: Dkr. 200. – Fra og med nr. 31, pr. stk. Dkr. 35. – Fra og med nr. 34, pr. stk. Dkr. 40. – Fra og med nr. 38, pr. stk. Dkr. 50.

Redaktør:

Major O. H. M. baron Haxthausen, Villa »La Teranga«, Chemin Noir, Les Pinchinats, 13100 Aix - en - Provence, Frankrig.

Redaktionsudvalg:

Redaktør Sven Tito Achen, Trondhjems gate 4, 2. sal, 2100 København Ø.

Forfatteren Hans Krag, Lastad, Søgne, Norge.

Tandlæge Per Hougaard, Asylgade 6, 4000 Roskilde, Danmark.

Konstnæren Karl-Gustav Hedberg, Hoplaksvägen 12 B 30, Helsingfors 33, Finland.

Stadsarkitekt Hans Schlyter, Norrlidsgatan 13, 852 50 Sundsvall, Sverige.

Amtsdirektør, cand. jur. Ernst Verwohlt, Strandengen 4, 4000 Roskilde, Danmark.

Skrivende medarbejdere i dette nummer:

Greve Erik Spens, Bergudsvägen 5, 182 33 Danderyd, Sverige.

Friherre Ake Thott, c/o Estanco Resinera, Estepona (Málaga), Spanien.

Heraldisk Selskabs styrelse:

Arkivar, cand. phil. Nils G. Bartholdy, Rigsarkivet, Rigsdagsgården 9, 1218 København K.

Arkitekt Kurt Clauding, Azaleavej 26, 2500 Valby, Danmark (kasserer).

Major O. H. M. baron Haxthausen, Villa »La Teranga«, Chemin Noir, Les Pinchinats, 13100 Aix-en-Provence, Frankrig.

Dr. phil. Herman L. Løvenskiold, Riksarkivet, Boks 10, Kringsjå, Oslo 8.

Universitetslektor, mag. art. Knud Prange, Degnemose Allé 26, 2700 Brønshøj, Danmark (formand).

Fil dr Jan Raneke, Vallgatan 3, 234 00 Lomma, Sverige.

Dr. h. c. Ole Rostock, Sigmundsvej 8, 2880 Bagsværd, Danmark (sekretær).

Hovrättsrådet Bo Tennberg, Skolhusgatan 38 A 12, 65120 Vasa 12, Finland.

Antikvar, cand. mag. Allan Tønnesen, Godthåbsvej 79, 1. sal, 2000 København F.